Hymnologiske Meddelelser

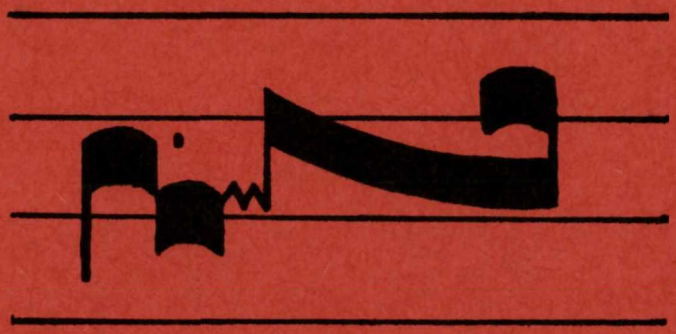

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

7. årg. 1978 **nr. 4**

Hymnologiske Meddelelser

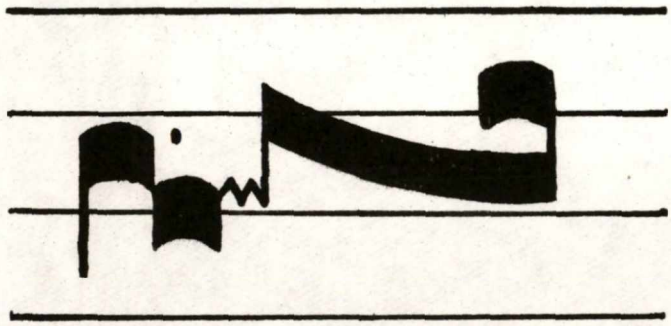

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

7. årg. 1978 **nr. 4**

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

7.årg. 1978 nr.4

NYE SALMER: Tekster af Jørgen Michaelsen og F.Oakeley/Johannes Johansen.

Melodier af Henrik Fibiger Nørfelt, Chr.Vestergaard-Pedersen og John F.Wade s.187-191

Jørgen Pedersen: Den latinske hymne i tusind år ... s.192-227

ANMELDELSER:

78-tillægget til Den Danske Salmebog (Ved Børge Roesen) s.228-232

I tilslutning til anm.:

Indførelse af salmebogstillæg i menighederne (Ved Jens Lyster) s.233-234

Komponistkonkurrencen afsluttet (Ved Jens Lyster) s.234-235

K.E.Bugge: Grundtvigs bibelhistoriske sange. (Ved PBC) s.235-238

Til KIRKEBLADSREDAKTØRER (Ved Jens Lyster)..... s.238-239

FORFATTERNES ADRESSER ..... s. 239

INDHOLDSOVERSIGT over årgang 1978, (Jens Højgård).. s.24o-241

REDAKTIONELT ..... s. 242

VELKOMMEN DE JESUS I NAZARET BØD

1.søndag i advent

Musik:Henrik Fibiger Nørfelt, 1978.

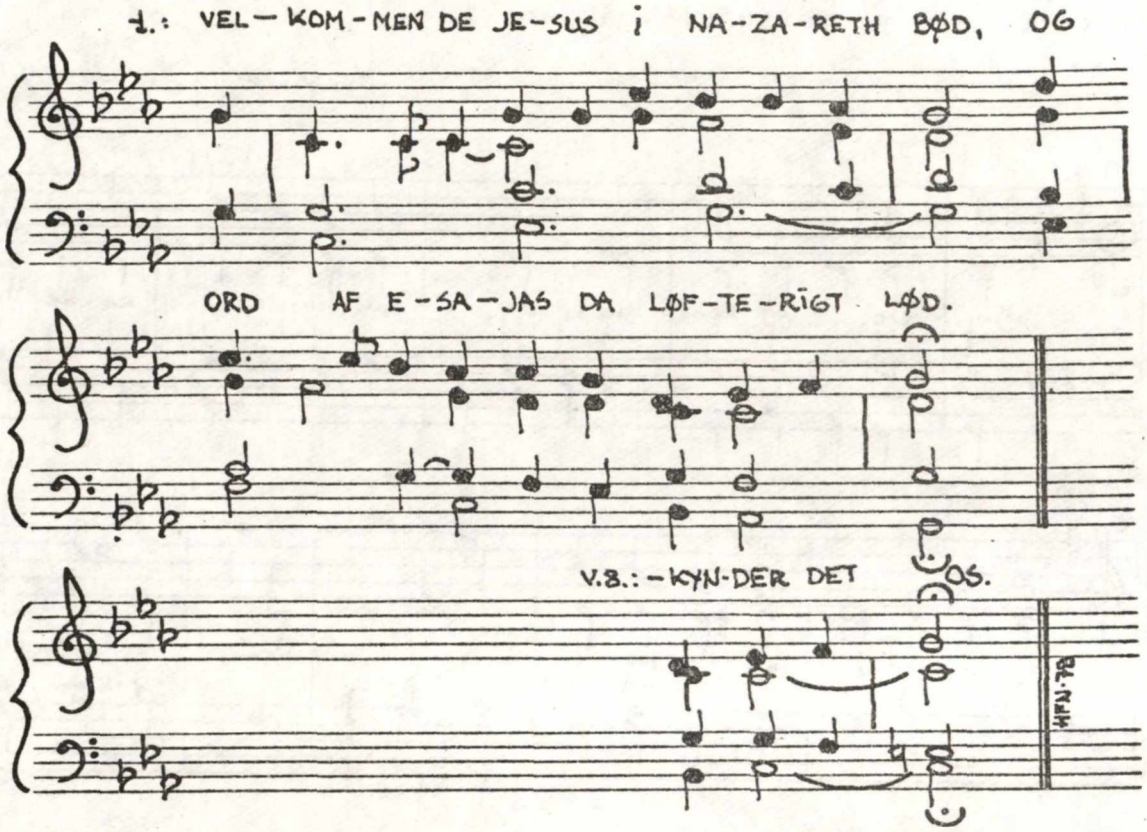

1 Velkommen de Jesus
i Nazaret bød,
og ord af Esajas
da løfterigt lød.

2 Med øjne på stilke
de fulgte ham spændt
– en hel synagoge
mod bysbarnet vendt.

3 Da åbned han munden
med glædesbud stort:
'I dag det profetord
er virkeliggjort!'

4 Og bifaldet bruste,
men stilnede brat –
en flamme, der dode
i vantroens nat.

5 Da bød han dem sandhed,
som sennep den rev –
af huse de jog ham,
af by de ham drev.

6 Tit trænger vi ud til
den yderste kant
det ord, som er saligt,
det ord, som er sandt.

7 Men myndigt og sagte
som morgenens gry
det tænder sin flamme
iblandt os på ny.

8 Med Ånd, som er Himlens,
det byder os trods,
Guds frelse og glæde
forkynder det os.

Luk. 4, 16-30
Jørgen Michaelsen 1967

Fra 78-tillægget, *med forlagets tilladelse. Copyright by* Edition Egtved.

J U L E S A L M E

"O come, all ye faithful" på dansk.

Musik: John F.Wade 1751.

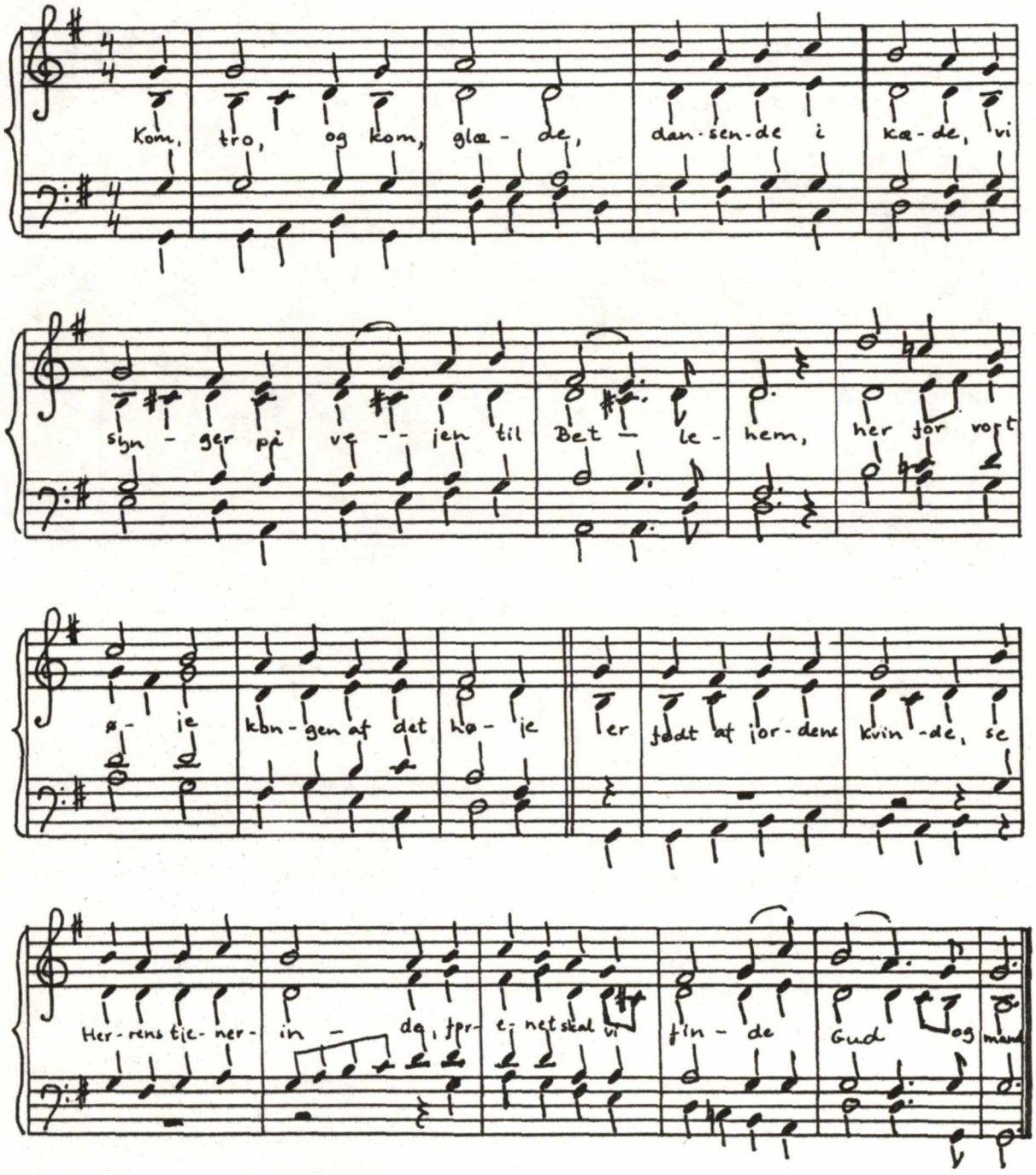

1 Kom, tro, og kom, glæde,
dansende i kæde,
vi synger på vejen til Betlehem,
her for vort øje
kongen af det høje
er født af jordens kvinde,
se Herrens tjenerinde,
forenet skal vi finde
Gud og mand.

2 Kom, konger og hyrder,
kast de tunge byrder
af purpur og pjalter for barnet ned,
kun tro og glæde
ind for ham skal træde,
se, sangen er hans trone,
et trappetrin hver tone,
i ham skal sig forsone
Gud og mand.

3 Kom, Himlens keruber,
stjernerne får struber,
al ære får Gud i det højeste,
jorden skal kende
freden uden ende,
al magten får den lille,
al verdens kræfter vilde
skal aldrig kunne skille
Gud og mand.

4 Her samles de alle,
dem vor Gud vil kalde,
se, her er Guds hus, her er Himlens port,
her er den spæde,
barnedåbens glæde,
her dækkes nadverbordet,
her jubler lovsangskoret
sin første sang for Ordet,
Gud og mand.

'Adeste fideles', *fransk 18. årh.*
'O come, all ye faithful', *F. Oakeley 1841 og 1852*
På dansk ved Johannes Johansen 1978

Se iøvrigt anmeldelsen af teksterne i *78-tillægget* ved Børge Roesen andetsteds i dette hæfte.

GØR DIG NU REDE, KRISTENHED

Ny melodi til Den danske Salmebog 314

Chr. Vestergaard-Pedersen,
1956.

Mel. oprindelig i G-dur.
Kan evt. spilles i Fis-dur.

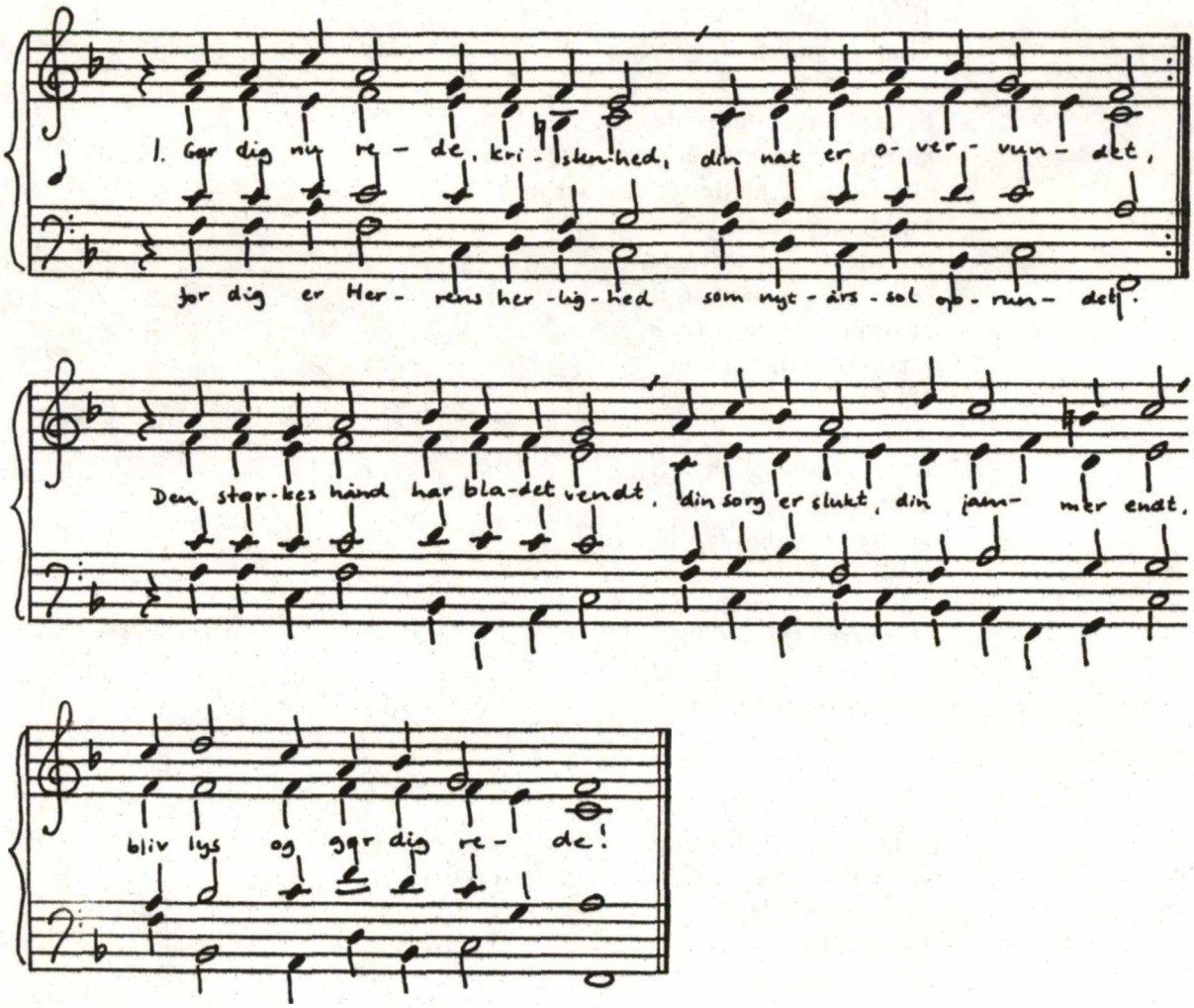

Fra 78-tillægget, *med forlagets tilladelse. Copyright by*
Edition Egtved.

Ud over de nye melodier til salmerne i *78-tillægget* rummer koralhæftet til *78-tillægget* også ovenstående melodi og andre melodier til Den danske Salmebog, som ikke findes i Den danske Koralbog.

S A M M M E M E L O D I
FOR TRE LIGE STEMMER

Chr.Vestergaard-Pedersen,
1964.

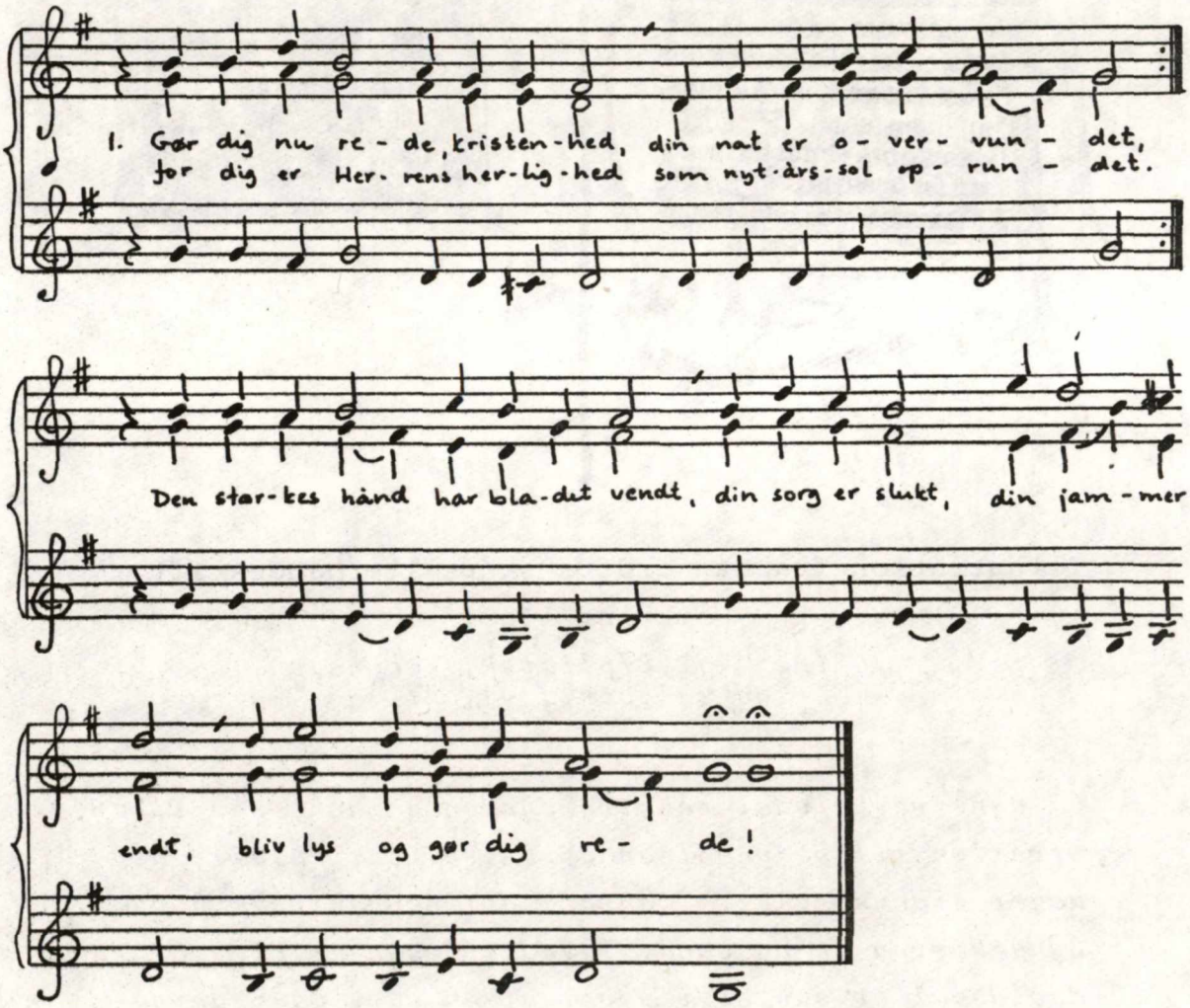

Fra samlingen *Musik til gudstjenesten* (ved Chr.Vestergaard-Pedersen), som udkommer om kort tid hos Engstrøm og Sødring.

Illustration fra et nordfransk psalterhåndskrift, omkring 1300.

(Det kgl.Bibliotek, København, Ny kgl.saml. 41,okt.)

På venstre halvdel ses tre syngende munke som illustration til begyndelsen af Ps.98 (lat.Ps.97), der udgør sidens tekst. (Cantate domino canticum novum.. Syng Herren en ny sang..) Ved tidesangen blev de 150 davidssalmer sunget i løbet af en uge, og i dette håndskrift er den første af hver dags salmer illustreret.

På højre halvdel er Jesu opstandelse fremstillet; i håndskriftet findes en serie billeder fra Jesu liv, de skal ikke opfattes som illustrationer af salmerne, men de viser, at man opfattede salmerne profetisk.

DEN LATINSKE HYMNE I TUSIND ÅR.

ET ESSAY TIL INDFØRING

VED JØRGEN PEDERSEN

I Egenart, tradition og tolkning.
II Omkring den latinske hymnedigtnings tilblivelse.
III Lille historisk antologi.

I

Det er ikke tilfældigt eller ubegrundet, at Philipp Wackernagel i 1864 indledte sin store samling af den ældste tyske evangeliske salmedigtning *(Das deutsche Kirchenlied)* med et fyldigt udvalg af oldkirkelige og middelalderlige latinske hymner. Denne sakrale poesi, også i verdenslitteraturen et højdepunkt, hvis skabende periode går fra det 4. til og med det 13.årh., fra de store kirkefædres tid til højmiddelalderen, men med en rig efterblomstring også i den sene middelalder og ind i nyere tid, danner også den historiske såvel som den ideale baggrund for den fortsatte nationalsprogede og kirkeligt differentierede salmedigtning, og dermed også for det historiske og det idehistoriske studium af denne. Og i denne sammenhæng er den derfor heller ikke blot historie eller tilbagelagt fortid uden fornøden relevans, en samling af ærværdige vidnesbyrd om fædrenes tro, der har overlevet sig selv. Som hymnerne er blevet til som udtryk for og selv som bidrag til et kirkeligt og åndeligt liv, der i indhold og mening rækker ud over den historiske situation og ud over det immanente eksistensplan i dets afgrænsning omkring sit eget centrum og sine egne mere eller mindre gyldige værdier eller erfaringer i deres flygtige virkelighed, - netop det sigte eller den orientering som hymnerne selv i deres egen konkretion skal udtrykke i indhold såvel som i form -, er de efter deres art og funktion nemlig indgået i en stadig levende tradition. Og for denne tradition er det tillige ejendommeligt, at accenten her ikke i første række ligger på dens stadige forandringer eller på dens akutte behov for fornyelse, som var disse de egentlige kriterier for et sådant liv.

I en tradition af denne art er det altså, at de gamle hymner på en særlig måde ikke blot fremtræder som historiske forudsætninger, klassiske forbilleder eller blot litterære modeller eller brugbare forlæg. Samtidig med at de til de skiftende tider, også inden for deres egen historiske kontinuitet, tilegnes og udnyttes i nye perspektiver og tolkninger, beholder de ved siden heraf og i blivende aktuel gyldighed også deres oprindelige sigte og budskab.

Tilhører således den gamle latinske hymnedigtning, i og uden for sin egen kontinuitet, en særlig tradition, for hvilken den selv er kilde og for den umiddelbare tilegnelse fortsat nærværende inspiration, er den i forhold til denne tradition i dens senere faser heller ikke - eller kun tilsyneladende - skjult under sin egen masses fortidige aflejringer eller i tidens fjernhed, men lever deri som et væld, der springer umiddelbart under overfladens vækst og med livskraft for denne, også hvor det ikke selv ses eller kendes,(- det skjulende er derimod lydhørheden, om den mangler eller er ufri eller er afledt). Set på denne måde er det altså også, at der kan være grund til at understrege, hvorledes specielt den latinske salmedigtning (til forskel fra den græske og fra de senere konfessionelle kirkers og bevægelsers mangfoldige og hver for sig ejendommelige frugtbarhed -), og ikke blot med sin fortid, men med sin egenart og i sit klassiske egenværd, indgår i den samlede vesterlandske kirkes blivende arv, også ud over alle kirkebrud og historiske og ideologiske omvæltninger. Og omvendt, søger man i mangfoldigheden og opdelingerne et særligt område, hvor denne kirkelige fællesarv - nærværende allevegne, umiskendelig også i alle fortyndinger og differentieringer og endnu uforbrugt - specielt gør sig gældende, er det ikke mindst salmedigtningen og salmebrugen, man må pege på, og her kan man gerne tilføje, at også den opgave på dette område at varetage "så rig en arv" hører til det kald, der bærer salmedigtningen og salmestudiet og selv bæres af dens sfære.

Det 19.århundredes fornyede interesse for middelalderen, og dermed også for den latinske hymnedigtning, bares frem af romantikken i speciel som i bredere forstand, men også af de historiske og litterære videnskaber i deres nye opsving. Interessant og tillige karakteristisk er imidlertid det forhold,

at denne interesse for den middelalderlige overlevering og inspiration netop for salmetraditionens og salmedigtningens vedkommende faktisk ikke var så ny endda. Udover den katolske kirkes liturgiske bøger, breviarer og missaler, kan således Wackernagel indledningsvis (blandt sine kilder) anføre trykte hymnesamlinger tilbage fra humanismens tid (den ældste fra Köln 1494: *Expositio himnorum*, angiveligt ved quidam vir prudens nomine Hilarius). Kendtest af sådanne samlinger og kommentarer fra det 16. århundrede er vel *J.Clichtoveus, Elucidatorium ecclesiasticum*, Paris 1515 og Basel 1519, G.Fabricius, *Poetarum veterum ecclesiasticorum opera*, Basel 1562, samt J.Lauterbach, *Cithara christiana psalmodiarum*, Leipzig 1585. Også i 17. og 18. århundrede kommer der samlinger, i givet fald med oversættelser, i Danmark således J.H.Paulli, *Hymnologia sacra*,København 1698. Og siden da er sådanne uophørligt og i stigende tal fremkommet ikke alene på katolsk, men også på protestantisk grund, sekunderet af liturgisk-hymnologiske samt også af vægtige litteraturhistoriske studier. Det store monument over hele denne aktivitet er i vor tid de 55 bind *Analecta hymnica medii aevi* ved Dreves, Blume og Bannister, Leipzig 1886-1922, siden 1956 fulgt op af *Monumenta monodica medii aevi, I Hymnen*, Kassel og Basel. - Til almindeligt bekendtskab og brug må man imidlertid, foruden til Wackernagel, henvise til en række mindre og derfor mere håndterlige antologier og samlinger, hvis sigte dog kan være ret forskelligt:

C.Brochmann, 4o latinske Salmer, Christiania 19o1 (med oversættelse); *Richard Zoozmann*, Lobet den Herrn, München 1928 (m.ovs.); *Helen Waddel*, Medieval Latin Lyrics, 1929, Penguin 1962 (m.ovs.); *K.Langosch*, Hymnen und Vagantenlieder, Basel 1954; - *A.Schwerdt*, Hymnen und Sequenzen, München 1954. - *F.Raby*, The Oxford Book of Medieval Latin Verse, Oxford 1959. *G.Vecchi*, Poesia medievale, Parma 1958 (m.ovs. og nodebilag). Digteriske og samtidig teksttro gengivelser finder man i Johannes Jørgensens *Fremmed Frugt*, 1945. - I deres traditionelle "Sitz im Leben", i sammenhæng med den liturgi, hvori de optoges, og hvortil de også direkte for en stor del blev til, er mange af de klassiske hymner - i historisk anonymitet,men i direkte funktion - fortsat bevaret i *Antiphonale monasticum* (Desclée, Paris og Rom 1934) såvel som også i det romerske breviar (her dog ofte i korrigerede former), se hertil *H.Rosenberg*, Die Hymnen des Breviers I-II (latin-tysk), Freiburg 1924. Med tidebønnens (officiets) sporadiske genoplivelse på protestantisk grund har til gengæld også hymnesangen her fundet et nyt hjemsted i forlængelse af det traditionelle. *Dansk Tidebog* (ved Dag Monrad Møller, Finn Viderø, Harald Vilstrup og E.Rosenkilde Larsen, Fredericia 1971, for musikkens vedkommende suppleret med *Det danske Antifonale*, Kbhvn. 1971)

indeholder,sammen med nyere og nutidige salmer af forskellig oprindelse, op mod 100 gengivelser af middelalderlige latinske hymner, hvoraf hovedparten ved Harald Vilstrup.

Men søger man ud over sådanne kildehenvisninger eller specialområder også et eksempel på de latinske hymners fortsatte eftervirkning ud over deres egen sfære og deri også et vidnesbyrd om deres fortsatte liv i traditionen og samtidig om deres gyldighed som bærere af den fælleskirkelige arv, behøver man ikke at gå længere end til vor egen salmebog. I og med hele dens lokale aspekt er det måske ikke mindst ved dette forhold og ved de dimensioner, der deri fastholdes, at denne udmærker sig frem for andre. Just gennem dens stærke lutherske indslag har den allerede i sit oplæg i reformationstidens salmebøger (hvoraf Tausens og Thomissøns iøvrigt også indeholdt originale latinske strofer) overtaget denne tradition i dens evangeliske tolkning og fornyelse. Som et enkelt eksempel herpå kan nævnes DDS 259 *Kom, Helligånd, Gud Herre from,* der i sin nuværende form (F.Hammerich 1843) går tilbage til den senmiddelalderlige antifon *Veni sancte Spiritus* (igen en reminiscens af sekvensen af samme navn fra 12.årh.), via Luthers, stadig med middelalderlige reminiscenser udvidede, gengivelse fra 1524,[1] på dansk 1529. Samme oprindelse, men fastholdt i den korte form, har iøvrigt DDS 262 *Gud,Helligånd,opfyld med lyst,* på dansk første gang i 1569 og nu i Grundtvigs gengivelse 1837. Generelt kan herudover henvises til *A.Malling,* Dansk Salmehistorie, 1962-66, hvori latinske forlæg for danske salmer i de enkelte tilfælde er anført og gengivet. Allerede det her nævnte eksempel peger endvidere hen på, hvordan også i sine fortsatte lag og i de følgende epoker den danske salmebogstradition fortsat modtog direkte tilskud fra den latinske hymnedigtning, fra - instar omnium - den cisterciensiske rhytmus *Salve mundi salutare,* via Paul Gerhardt, Rostgaard, Brorson og Grundtvig (DDS 167, 168 og 181, sml. også nedenfor under III), og frem til Landstads sene gengivelse af et af de absolutte højdepunkter i den middelalderlige salmedigtning, Thomas Aquinas' *Lauda,Sion,salvatorem* fra 1264 (Sion, pris din saliggører, 1861, DDS 417), en salme, der fortsat taler også til sådanne, der ellers står Thomas Aquinas og hans anliggende fjernt.

Men har man i denne sammenhæng nævnt Grundtvigs navn, som

det uvægerligt vil ske, må man i samme åndedrag tillige særskilt fremhæve dette. For også på dette område er Grundtvig den centrale og overvældende skikkelse. I den meget vide orientering, der ligger bag hans salmedigtning, bestemt for vor egen folkemenighed, genfinder vi ikke blot traditionens omsættende og tilegnende inspiration fra de latinske hymner, men også en ny retning i forholdet til disse. Til forskel fra det meste af den øvrige traditionsformidling peger Grundtvigs gengivelser af latinske hymner nemlig også tilbage mod disse selv og vidner tillige om, at hans sans for den fælleskristelige arv som et vigtigt brændpunkt har en helt speciel kongenialitet med den middelalderlige hymnedigtning i dens autentiske egenart, ligesom han i sine gengivelser også med et sjældent held véd at lade denne komme til udtryk. Der kan næppe være tvivl om, at det direkte møde med netop de latinske hymner, hvis intensive fase faldt sammen med hans egen ekstraordinære produktivitet ved Sangværkets tilblivelse (1837) betød noget afgørende og forløsende for Grundtvig selv, også mere end alle de andre kontakter og forlæg ud over den hjemlige tradition. Og som det særlige, Grundtvig vilde ikke for sig selv have kunnet frugtbargøre denne sin specielle og kongeniale kontakt, eller direkte og uden afstand have formidlet den til menigheden og nationallitteraturen, om han blot historisk grebet af stoffet havde arbejdet som oversætter og ikke på dets eget åndelige plan i den eksistentielle og produktive tilegnelse, der netop er forudsætningen for, at også originalen er til stede i sit umiddelbare liv. Men på den anden side, i sine gengivelser er Grundtvig også oversætter, det skal ikke overses, og hans særlige kongenialitet, hvori han tillige er sig selv og "grundtvigsk", giver sig også udtryk i sproget:

Consolator optime,	Sjælesørger allerbedst,
dulcis hospes animæ,..	hjertekamrets ædle gæst!

I disse linier (DDS 263, GSV I,347) har vi helt Grundtvig og helt (eller næsten helt) hans forlæg, den vel mest kendte af middelalderens store pinsesalmer, nemlig den allerede nævnte sekvens *Veni sancte Spiritus*. Men hvilken antikvar eller filolog kunde mere, eller rettere så træffende gengive de latinske ord i deres ånd og mening?

Og endnu et træk. Grundtvigs latinske forlæg og hans brug af disse er blevet efterforsket af litteraturhistorikeren Jørgen Elbek og behandlet i den grundige og fortjenstfulde artikel *Grundtvig og de latinske salmer* (Grundtvig Studier 1959, s.7-63). Af den detaljerede redegørelse for de faktiske og de mulige kilder ser vi her Grundtvig, og specielt i 1837, skaffe sig og med sikker sans og dømmekraft benytte et relativt stort udvalg (12) af de nævnte repræsentative hymnesamlinger, ikke mindst Clichtoveus samt også J.Rambach, *Anthologie christlicher Gesänge* I, Altona 1817. Men vi ser tillige, at den universalhistoriske Grundtvig heller ikke her fornægter sig. Også på dette specielle område er han altomfattende, idet hans valg af forlæg går fra Ambrosius til senmiddelalderen, men samtidig, svarende til historien, med tyngdepunkter dels i hymnedigtningens kulmination i den tidlige højmiddelalder og dels i den del af de senmiddelalderlige hymner, der mest umiddelbart blev kirkeligt fælleseje og inspirerende for evangelisk salmedigtning. Stort set kan Grundtvigs udvalg i den grad siges at være repræsentativt dækkende, at det tillige kunde være brugt som udgangspunkt for en særskilt gennemgang af hymnernes historie i deres eget sigte og deres egen sammenhæng. Også selve udvalget bekræfter, at Grundtvig som traditionsformidler og -fornyer (-hans gendigtninger "er på en gang en udvidelse og en styrkelse af dansk salmetradition", Elbek, s.63) i traditionen tillige peger mod dens oprindelse.

Og dette er en synsvinkel, som det også for de historiske og litterære behandlinger kan være vigtigt at understrege, ikke alene for den interesse den i sig selv kan have, den verden den lukker op, men også for forståelsen af den senere tradition. Hymnernes liv i denne og deres brug deri behøver man ikke derfor at abstrahere fra, tværtimod; véd man så at sige forfra, hvad det er, der i det blivende perspektiv gør sig gældende, og i det fremadrettede bruges, vil uvægerligt den samlede forståelse vinde derved og lettere finde sine adækvate proportioner og normer. Som en betragtning af denne art i almindelighed gælder for åndshistorien, bliver den ikke mindre vigtig, når det drejer sig om store autoritative nyskabere som Luther og Grundtvig eller om et så fintmærkende område som just salmedigtningen, der i alle fornyelser har båret på sin fortid og beriget sig

ved sit positive forhold til denne. - Anvender man derimod i første række eller i sidste instans senere tiders brug som det (givne) udgangspunkt, hvortil fortiden (til fuldstændiggørelse af dokumentationen) skal hæftes, eller anlægger man i sin tolkning eftertidens eller sin egen tids specielle normer og forhåndsindstillinger, vil man med alle kundskaber alligevel nemt gå fejl. Dette kan gælde også Elbeks fremstilling og især hans stilanalyser med hvad de af træffende iagttagelser iøvrigt indeholder (se således fx opsummeringen s.48). Og når han om de ovenfor citerede verslinier kan skrive (s.53): "Originalens gloser, som, taget blandt sprogets sædvanligste, er uden særpræg, gengives ved ord, der går til hjertet: *consolator* bliver til *Sjæle-Sørger*, idet ordet bruges efter sit pålydende, *anima* til *Hjerte-Kamret*... Følelsen, som i hymnen holdes bunden, lægges i salmen for dagen", - så kan man ud fra hans litterære perspektiv, der dog går ud fra en moderne og i realiteten negativ opfattelse af hymnerne som poesi og som erfaringsudtryk, nok forstå, hvordan en sådan vurdering kan fremkomme, men på den anden side kun med forbehold underskrive den, på udtrykkets såvel som på indholdets vegne. Sat på spidsen og brugt som en færdig etiket vilde også det væsentlige, iagttagelsen kunde rumme eller pege hen på, blot ende som en geläufig karikatur. Elbek synes at overse den prægnante og exceptionelle fylde i ordene *consolator* og *anima*, der her står med hele deres bibelske, teologisk-filosofiske og spirituelle vægt og ikke blot som genstand for den registrerende eller beskrivende tanke, men for den erfaring, som middelalderen ikke uden poetisk og åndelig realisme tilskrev *sensus spirituales*. Og han forbigår (derfor?) også noget afgørende, hvor det faktisk er hymnen, der har de "ord, der går til hjertet": den ædle gæst, *dulcis hospes animæ*, det nærvær, der som *dulcis* er en opfyldende erfaring. Den sublime enhed mellem bunden og åbenbar "følelse" synes snarere fælles for begge versioner (hver på sin måde, men i konvergens og i et åndens fællesskab), idet også selve denne "følelse" nok har en noget anden accent og forankring end Elbek her giver udtryk for. I sammenhængen er det også en noget misvisende tilbageprojicering at betegne den cisterciensiske fromhed, der fra samme tidsalder som *Veni sancte Spiritus* ligger bag salmerne *Hil dig, frelser og forsoner* og *Vor Herres Jesu mindefest* (sml. nedenfor under

III) blot som en pietisme (s.56). Og angående ordet *dulcis*, sød, der bagfra oftest knyttes sammen med dette begreb, så har det, set forfra, hos Augustin, hos hvem hymnedigterne hentede deres brug af ordet, sin legitimation og sin definition: Deus meus, vita mea, dulcedo mea sancta (Conf.I,4,4), ...jucundum est nomen tuum, sed non in conspectu impiorum; ego quam dulce sit scio, sed his qui gustarunt (Ennar.in Ps.LI,18. - Min Gud, mit liv, min hellige sødme ... fuld af glæde er dit navn, men ikke for de ugudeliges blikke; jeg ved hvor sødt det er, men for dem, der har smagt det).

Man kunde således her i stedet spørge, om ikke Grundtvig ved at gengive sekvensens *dulcis* med "ædle" dog alligevel har afsvækket den oprindelige følelsesfylde og med et mere vilkårligt eller indholdsfattigt udtryk fjernet sig fra den specielle cisterciensiske inspiration, der som et brændpunkt oftere ses at indgå i hans gendigtninger, også hvor den ikke direkte findes i forlægget (sml. DDS 261, GSV I,385: *Kom,Gud-Faders Aand fuldgod* som gengivelse af Rabanus Maurus' (9.årh.) hymne *Veni creator Spiritus*). Hertil er imidlertid at bemærke, at i middelalderens høviske lyrik, hvis stil i vidt omfang indgår i dens mystik, ligger begge disse ord så nær op ad hinanden, at de i givet fald er konvertible. Og hvad angår "Hjerte-Kamret" for *anima* og som udtryk for sjælen i dens inderlighed kunde man nok fristes til at opfatte dette som en noget retorisk pietisme, indtil man bemærker sig, at også i den pietistiske fromhed har dette ord ikke tabt sin forbindelse med den autentiske tradition, her specielt den senmiddelalderlige mystik, hvori foruden sødmen også sjælegrunden er nøgleord. Hos Tersteegen (d.1769), hvor denne forbindelse stadig er højst reel, og hos hvem man iøvrigt finder gengivelsen "süsser Gast", hedder det således også

Wie gut ist's, wenn man nichts lässt ein
In seines Herzens Kämmerlein,
   Mit Gott lebt abgeschieden!
Wie gut ist's, wenn man in der Tat
Gott selbst in sich gefunden hat
Und ist mit ihm zufrieden!

Geistliches Blumengärtlein III,21.

Et andet eksempel, her til yderligere illustration, på mulige normforskydninger i tydningen, kan man finde her i Hymn.

Med.(VII,1978,2), midt i den fortrinlige artikel,hvormed Niels W.Bruun har påtaget sig at afsløre visse udenforstående litteraters krumspring i fortolkningen af Morten Børups majvise *In vernalis temporis*, som her med belæg henføres til sin (selvfølgelige) samhørighed med den middelalderlige religiøse poesi og specielt hymnedigtningen. Alligevel synes der i tydningen at indsnige sig normative udtryk, der ikke uden videre er så almengyldige eller givne som de ser ud til. Selv om Niels W. Bruun fastslår, at digtets tyngdepunkt ligger i den tredje strofe *(O quam mira gloria, quantus decor Dei/ quanta resplendentia suæ faciei...)*, og at det altså i dette sigte er en helhed (og som sådan at rubricere som en pia cantatio, forskellig fra vagantpoesien og uden renaissanceideologi), opererer han dog med en i forhold til digtet selv, dets genre og dets syn, kunstig diskrepans mellem den "friske og umiddelbare natursansning" i de to første strofer og et her opdukkende (religiøst isoleret og for naturforholdet egentlig irrelevant?) "flerdimensionalt dogmatisk fremstillet kosmos", hentet fra "skolastikken" (s.8o). Bortset fra at udtrykkene "skolastisk" og "dogmatisk" her er brugt noget upræcist (og diskriminerende?), så de kan føre til eller fastholde vildledninger, kan man få det indtryk, at der egentlig skulde være noget i dens (intellektuelle, videnskabelige?) begrænsning galt med Børups referensramme eller egne tydning, også selv om den er forklarlig eller stilistisk legitim for "det religiøse menneske". Men vilde man, til sammenligning, egentlig anlægge sådanne distinktioner på f.eks. Bach eller Mozart og deres helheder?

Faktisk er der i denne Børups 3.strofe meget lidt *specielt* dogmatisk eller skolastisk, men derimod nok om temaer, som vi genfinder som centrale også og netop i den gammelkirkelige og den middelalderlige tro og tænkning, herunder dogmet og skolastikken, men også i fromheden og poesien. Væsentlig er her en teocentrisk virkelighedsopfattelse og som grund for denne et "gudsbegreb", der med hævdelsen af den absolutte forskel mellem Gud og skabningen samtidig gør Gud til centrum i tro såvel som i tanke og erfaring, naturforholdet og sanseerfaringen inklusive. Gud er den absolutte, og intet der ikke er ham selv, kan lignes med ham, men heller ikke have andet ophav, andre normer

eller andet mål. Med forskellen fremstår således også en samhørighed, der i kraft af sin primære grund er eksklusiv og i sin rækkevidde altomfattende, på en gang hierarkisk og repræsentativ og i sit centrum et umiddelbart forhold, (- for mellem Gud og sjælen er der ingen anden skabning, som Augustin præciserer dette). For denne sammenhæng er den guddommelige pol tillige dens fylde. For som den ene og den absolutte virkelighed omfatter og rummer Gud al anden virkelighed, der også på dens eget plan beror på Gud. Alt hvad der ikke er ham selv, men i sin eksistens hans godheds gave, har derfor primært i ham, på den guddommelige fyldes plan, sin egentlige og blivende virkelighed, som lyset i sin uudslukkelige kilde, og i hans visdom, det skabende ord, sin forbilledlige form (exemplar). Den fællesaugustinske tradition, der for hele middelalderen, også dens naturfilosofi og dens kristne aristotelisme, har udformet og videregivet denne "exemplarisme", taler her om "den evige kunst" *(ars æterna)* som i denne forstand kilde til al form, sandhed og skønhed i skabningen, og samtidig for den menneskelige ånd det blivende lys *(lumen mentis)*, der nærværende betinger al sand tilegnelse deraf.

I sin eksistens uden for Gud og "af intet" (- uden andre forudsætninger end Gud, men på den anden side heller ikke af hans substans eller i sin udvikling identificerbar med ham) er skabningen på alle dens planer således i selve sin form og sin fremtræden (species) præget af denne sin forbilledlighed i Gud, og som det endnu engang bekræftes af Morten Børups digt -derfor udtrykker den også umiddelbart Guds herlighed, og dens skønhed er Guds skønhed, afglansen af hans åsyn.[1b)] Og sammenhængens gyldighed brydes ikke af skabningens brist, for som virkelighed i verden er også vildfarelse og synd kun karikaturer eller negationer af den relation i hvilken skabningen alene har bestand. Guds skygge og Guds spor i den synlige natur er for mennesket, der søger ham, det første vidnesbyrd om hans nærvær i den skabte verden, og vejen til Gud begynder i den umiddelbare betragtning af denne fordybet i vor oplevelse eller tilegnelse af den, som det fremstilles og understreges i Bonaventuras *Itinerarium mentis in Deum* (1259), middelalderens eget vigtigste monument over dens hierarkisk-symbolske

betragtning af den skabte virkeligheds struktur begrundet i dens forhold til Gud og derved også en vej til gudsforhold og gudserkendelse. Netop fordi det heri givne naturforhold således ikke på forhånd er lukket, et i naturen alene eller i oplevelsen selv afsluttet forhold, er det med sin umiddelbare samtidighed et åbent forhold, en mulighed for en integrerende tydning. For det erkendende og søgende subjekt foreligger her begyndelsen til den vej, der gennem det selv i dets umiddelbare sandhedsforhold og universelle relationer for det afdækker skabningen i dens samlede struktur, åbenbaret i dets eget indre forhold til dens udspring og dens evige norm, Guds sandhed, godhed og skønhed, hans evige lys i dets afglans i verden.

Med denne formulering mindes man om, at evighedslyset fastholdt i naturindtrykket som sådan ikke er et isoleret eller for en enkelt tankeform eller anskuelse privilegeret fænomen, det erfarer og priser endnu den moderne forårsdigter:

Lovet være Verdens
Lys i min Tanke,
Solopgangen
og Synets Gave!
Af Gnist under Asken
genopstaar Ilden.
Evig bedaarer
mig Dagens Under.

Johs.V.Jensen, Takkesprog.

Tydningen og betydningen står her imidlertid hen, og det poetiske udsagn skal gælde for sig selv eller tænkes henført til den velsignelse af støvet, der slutter det følgende vers. For den middelalderlige og kristne tænker og digter derimod er en sådan vision ikke en navnløs klarhed eller alene øjeblikkets bevægende glæde. Den indgår selv i den struktur, den belyser, og her fremtræder i den seende selv det gudsbillede, der "vendt mod det lys, der oplyser det" bekræfter sin oprindelse for selv som ved en fornyende gave, en nåde, at bekræftes i en ny lighed med sin kilde. Her nås også det stadium eller det plan, hvor oplevelsen og erkendelsen ikke alene gælder afglansen eller eftervirkningen i mennesket selv eller i forholdet til verden, men det "Guds åsyn", der lyser deri, manifestationen af den guddommelige visdom som altets forbilledlige ophav og mål, men også det lys, som først i sit eget lys (in lumine tuo videbimus lumen) umiddelbart kendes i sin evige (af verden uberoende) sandhed og som den livets kilde, hvis endelige gave og opfyldelse er saligheden, det

evige liv. Det er mod denne salighed, mod dens åbenbare klarhed og dens blivende livsfylde, at middelalderens hymner peger hen, og i dennes horisont, at de indskriver sig, og i rigt mål genfinder vi i salmebogen stadig disses billeder, visioner og indsigt, - "de levendes land" er et thema ikke alene for Grundtvig, men også for Thomas Aquinas. Det egentlige middelalderlige modstykke til Grundtvigs digt er dog i denne sammnehæng snarere at finde hos Petrus Damianus (d.1o72) i hans store *Rhytmus de gloria paradis:*

Ad perennis vitæ fontem mens sitivit arida, ...	Mod det evige livs kilde higer den tørstige sjæl, ...

Om de salige og om den væren, erkendelse og glæde, der er deres fuldbyrdelse, hedder det her

Mutabilibus exuti repetunt originem, et præsentem veritatis contemplantur speciem, hinc vitalem vivi fontis hauriunt dulcedinem.	Befriet for det foranderlige genfinder de deres udspring og beskuer sandheden nærværende i dens egen form, og herved øser de af den levende kilde og smager dens sødme.

"Livets træ, det er den visdom, som er lig med Faderen", siger - i en forkortet, men også fortættet bibelallegorisk sammenfatning af hele dette perspektiv i dets absolutte forankring og dets endegyldige horisont - vor egen Anders Sunesøn, der selv var hymnedigter, i sit didaktiske epos *Hexaëmeron* (ca.12oo), "og hvem der i dens fylde fatter (griber og begriber) denne, han er som Salomon siger salig",

> Est lignum vitæ compar Sapientia Patri,
> quam qui comprendit teste est Salomone beatus.
>
> (Hex. X,6o56-57).

Og det personlige og nærværende aspekt heri, i forhold til den guddommelige fylde som det absolutte centrum åbenbaret i frelseren, Guds ord og Guds søn i evigheden og i tiden, og bekræftet i tilegnelsen, er, uden reduktion, men atter i en autentisk "oversættelse", til eftertiden formidlet af Grundtvig, først og fremmest i det bekendte vers, hvor han taler om den "dybe sammenhæng". *Tu abyssus es sophiæ* -, (du er Visdommens dyb) hedder det her i det nævnte forlæg til *Hil dig, Frelser og forsoner* (sml. også nedenfor under III), altså i Grundtvigs

gengivelse ikke en vilkårlig omsætning eller blot digterisk-opbyggelig projicering, men tværtimod en præcis formulering, hvori de oprindelige perspektiver stadig er åbne, i den grad at de i dette privilegerede tilfælde ikke behøver at detaljeres. Denne opgave er overladt til historikerne og til eftertanken.

Og når vi her i nogen måde hengiver os til en sådan eftertanke, så er det altså - tilbagevisende og dog i traditionens fortsatte sammenhæng - med henblik på at vinde adgang til en tilnærmelsesvis forståelse af den hymnedigtning, hvori det patristisk-middelalderlige virkelighedssyn og den hertil svarende eksistenstydning i en maximal og exceptionel form kommer til udtryk, og hvori den altså har sin "hermeneutiske" referensramme, samtidig med at den i sine højdepunkter og hvor den er praksis taler for sig selv. I tilslutning til det i det foregående fremførte er det således væsentligt at fremhæve det særegent integrerende, men ikke (naturalistisk) forskelsløse i dette syn, således som dette også i alle dets spændinger, afstande og konflikter følger af det grundlæggende forhold mellem skaber og skabning. Og ligesom alle ting heri ikke primært udgør en forskelsløs masse eller en indifferent, uforklaret natur, efter evne at fylde med mening eller æstetisk eller religiøst at forsone sig med - skabelsen af intet begrundet i det forbilledlige skaberord radikaliserer kun visionen af verden som et kosmos af former og definerede substanser, hvori "ånd" og "natur" ikke er to (manikæisk) forskellige virkelighedssfærer -, således er dette kosmos (i en radikal forskel fra det græske) bestemt af den orientering mod det absolutte, mod Gud selv, og den forankring deri, der i gudbilledligheden, den åndelige og personlige eksistens, er Guds gave til mennesket og samtidig dets egen skæbne, dets ansvar, men også dets håb og dets bøn til Gud.

Væsentligt i denne således orienterede integration er det endvidere, at der her ikke er samme grænser mellem dens "spekulative" eller metafysiske tydning og dens religiøse eller dogmatiske forankring i det absolutte, som senere tider vil hævde, og hvor det relative sammenfald gerne opfattes som et primitivt og ukritisk træk, en anstødssten. Men her er det ikke meningen at videreføre en sådan diskussion om endelige vurderingsnormer,de-

res verifikation i erfaringen eller deres brugbarhed i historien. Til tydeliggørelse af de middelalderlige præmisser skal derimod understreges, at det er i selve sin polaritet, Guds fylde i dens manifestation i Gud selv (Gud er den treenige) og i verden (hans skabning og hans afbillede) på den ene side og saligheden som delagtighed deri og fuldbyrdelse på den anden, at det middelalderlige verdensbillede legitimerer såvel sin metafysik og sin naturopfattelse som sin dogmatisk-religiøse forankring. Alene denne sidste modsvarer det absolutte i den religiøse gyldighed, uden hvilken der ikke var tale om noget sandt og i fuldeste forstand absolut, den absoluthed som er Guds egen, og som i mennesket modsvares af troen i den suverænitet, uden hvilken der heller ikke var sand religion. Den metafysiske naturforklaring er impliceret i verdens forhold til Gud og forklaret deri, uden at dette forhold på den anden side kan reduceres til en naturproces, og i verden åbenbarer Gud sig som skaber,men også som dens frelser og fuldender. På alle trin og for alle holdninger og erkendelsesformer er der i sidste instans tale om konvergens, inden for hvilken der gælder en indbyrdes åbenhed, men i hvis brændpunkt de også fuldbyrdes som i et nyt og endeligt perspektiv og på et eget plan.

Dette perspektiv er selve gudsforholdet, som dette direkte forklarer og bestemmer tilværelsen og med dens forankring skænker den indvielse eller den dimension, man betegner som det sakrale. Denne tilværelsens sakrale sfære, hvis midtpunkt og udtryksform er kulten og liturgien, er det der for den vesterlandske kristenheds vedkommende i den latinske hymnedigtning har fundet også sit særegne poetiske udtryk. Som sakral poesi, som salmer i den nyere betydning af ordet, hører hymnerne til forskel fra anden religiøs digtning hjemme i gudstjenesten. Men i gudstjenesten, og i samklang med dennes sprog og holdning er denne poesi tillige det område, hvor så at sige hele tilværelsen, som den opleves af mennesket, såvel i dens samlede orientering, set i skaberens lys og til erkendelse af ham, som i den personlige søgen og den åndelige,indre erfaring, kommer til udtryk, ikke længere uforløst, men i forankringen, i trøst og i tillid, i håb og i glæde. Hymnernes grundtema og tillige deres ramme er den tilbedende bekendelse til den treenige Gud, skaber,frelser og saliggører, og i den-

ne ramme tillige den konkrete belysning af den menneskelige tilværelse, der bæres af og udmunder i lovprisningen, i den for hymnestilen særlige forening af bekendelse og doksologi. - Svarende til hymnernes placering og sigte kan deres stil sædvanemæssigt karakteriseres som på en gang bunden og enkel, en stil der i den litterære sammenhæng ved dens fremkomst i senantikken kan fremhæves for dens friskhed og nye umiddelbarhed[2)], mens den for eftertiden og i den liturgiske tradition og brug måske snarere virker ved sin klare monumentalitet og sin åbne lyriske intensitet, der ikke for syn og for tanke slører virkeligheden, og som ikke binder følelsen til stemningens flygtighed, men tværtimod fortætter, opløfter og forløser den.

Hymnernes klassiske værd og deres blivende liv og frugtbarhed beror dog - som her søgt tydeliggjort - på den anden side ikke alene eller blot på en sådan virkningsfuld stil, en sakral æstetik, kunde man sige, i musikken omsat til en koncertoplevelse. Poetiske er de derimod i første række som autentiske (lyriske og sangbare) udtryk for det sigte, i hvilket de formulerer det syn og den religiøse virkelighed, hvoraf de er fremgået, og i hvis ramme de med deres eget præg samler de aspekter, der deri indeholdes; i den enkelte hymne sammenfattes således den helhed, der bærer den, og også detaljen og det korte digt får i denne sin karakter og sin mening. - I en flerdimensional verden som hymnernes er det væsentlige bestandigt nærværende, og det er dette, der fortsat betinger dens åbenhed. For at hymnerne er sakral digtning og altså fastholder sit udtryk på dennes særlige plan, betyder ikke en ophævelse heraf eller dermed en digterisk fattigdom, men en ny integration. Her taler naturen og naturerfaringen, men oftest i en symbolsk fordybelse begrundet i dens udspring og ikke mindst forbundet med en eksistentiel etisk-religiøs appel til årvågenhed i den store strid mellem ondskabens mørke og dæmoni og lyset og det sande liv. Her udspringer således også bønnen om den renhed og bestandighed, hvormed i gudsforholdet dette liv og den personlige integritet besegles -

Ne mens gravata crimine	Lad ikke sjælen tynget af sin brøde
vitæ sit exul munere,	være uden livets gave,
dum nil perenne cogitat	når den intet blivende har i sin tanke
seseque culpis illigat.	men selv binder sig til sine synder.

(den ambrosianske skabelseshymne *Lucis creator optime*, tillagt Gregor den Store, 6.årh.)

Og her taler ikke mindst den hellige historie, forløsningen og skabningens fuldendelse, symboliseret i den gamle pagt og i sin egen mangfoldige virkelighed selv indvarslingen af evigheden. Og næret heraf taler endelig ånden selv på sin vej og forener med lovprisningen sin egen glød og sin egen forvisning, tilhørende det fællesskab, der i gudsforholdet ikke er bundet til dennesidighedens begrænsninger, men som i Gud selv skal eje saligheden:

Te,trina Deitas unaque, poscimus,
sic nos tu visita, sicut te colimus;
per tuas semitas duc nos, quo tendimus,
ad lucem, quam inhabitas.

Dig, trefoldige og ene Guddom, beder vi,
besøg du os selv, som vi ærer dig;
ad dine veje led os derhen, hvor vi søger,
til det lys,som du selv bebor.

(Thomas Aquinas, *Sacris solemniis*,
hymne til Kristi legemsfest 1264).

Med deres historie, men ikke uden videre med deres indhold, deres horisont eller deres form, er det at hymnerne tilhører fortiden og skal tydes med den, også forfra og i deres eget perspektiv. Men selv om vi bagfra, og heller ikke ideelt, ikke længere har en "referensramme" svarende til den, for hvilken hymnerne er det sakrale og poetiske udtryk, og som siden da har sikret ikke alene denne historiske betydning for traditionen i videste forstand, men også et blivende liv i forhold til denne, så står vi dog, netop hermed, ikke forudsætningsløse over for dem og deres verden, - der trods den manglende umiddelbare adgang bevarer dette liv lige friskt for dem, der bryder grænsen. Traditionen er stadig på mange måder også vor horisont og også andet og mere end et fond af ærværdige, men dog konventionelle relikter. Og bedømmer vi vore egne forhold, melder den sig også hurtigt og som et reelt korrelat til al stræben efter fornyelse, ja ofte som et kriterium for denne, måske som historiens ersatz for den umiddelbart givne (eller i sit budskab opgivne) referens og for en sand fornyelse. Men trods mangelen på en sådan, eller med en blot fragmentarisk eller en opblandet form deraf, ved vi herudover for vor egen del dog godt - omend oftest i en uforløst bevidsthed derom -,

IN DEDICATIONE ECCLESIAE

LAETATUS SUM

A Psallat ecclesia,
mater illibata
II Et virgo sine ruga,
honorem huius ecclesiae!

1 Haec domus aulae caelestis
probatur particeps
In laude regis caelorum 2
et cerimoniis

3 Et lumine continuo aemulans
civitatem sine tenébris
Et corpora in gremio confovens 4
animarum quae in caelo vivunt.

5 Quam dextra protegat dei
Ad laudem ipsius diu! 6

7 Hic novam prolem
gratia parturit
foecunda spiritu sancto:
Angeli cives 8
visitant hic suos
et corpus sumitur Jesu.

9 Fugiunt universa
corpori nocua:
Pereunt peccatricis 10
animae crimina.

11 Hic vox laetitiae personat:
Hic pax et gaudia redundant. 12

Hac domo
trinitati
laus et gloria
semper resultant. Z

LAETATUS SUM

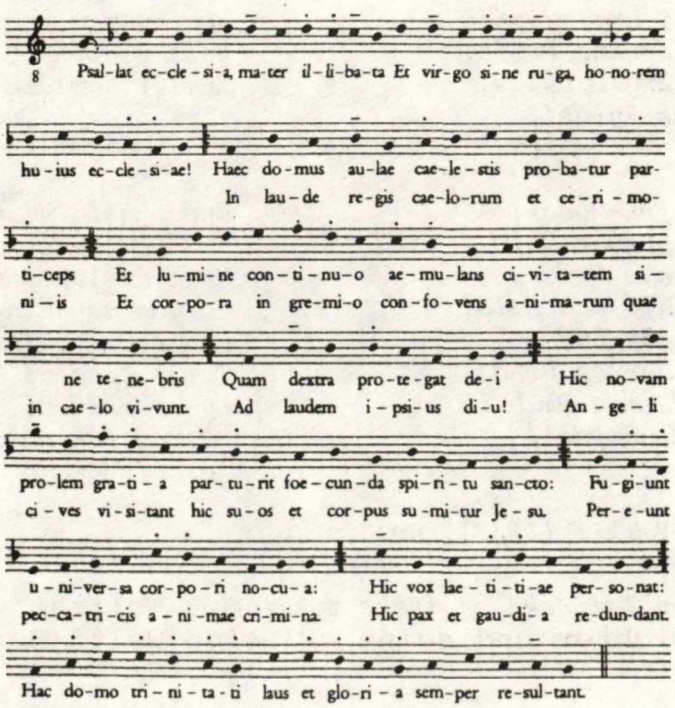

På denne og den følgende side kan man få en fornemmelse af den syngende middelalderkirke i forskellige traditionslag; jvf. billedet overfor af de syngende benediktinermunke.

DIE KIRCHWEIHHYMNE

17. OKT.

Psalliere die Kirche, die unversehrte Mutter und Jungfrau ohne Falte, zu Ehren dieser Kirche hier!

1 Dies Haus erweist sich dem himmlischen Hofhalt zugehörig, da es im Preise des Himmelskönigs und mit seinen Begehungen

2 Und mit seinem ewigen Lichte der Stadt ohne Finsternis nacheifert und in seinem Schoße Körper von Seelen hegt, die im Himmel leben.

3 Möge die Rechte Gottes sie zu seinem eigenen Preise lang beschützen!

4 Hier gebiert die Gnade neuen Nachwuchs, befruchtet vom heiligen Geist; die Engel besuchen hier ihre Mitbürger, und man nimmt den Leib Jesu.

5 Es flieht jederlei dem Körper Schädliches: Es schwinden die Vergehen der sündigen Seele.

11 Hier tönt die Freudenstimme hindurch, hier wogen Friede und Jubel zurück.

z In diesem Hause widerhallen der Dreifaltigkeit immer Preis und Gloriensang.

1. *Christi Kirke! lydt du kvæde,*
Som en Barne-Moder prud!
Sagte nynne du med Glæde,
Som den unge Brud!
Stærk og gammel, ung og viis,
Det er du til Herrens Priis:
Evig Drot, som Engle hylde,
Født i tidens Fylde!

2. *Dig berømme vi i Støvet,*
Helgene i Hvilen sød,
Som med Glans fuldendte Løbet,
Prise end dit Skiød;
Saa du med vor Herre boer
Høit i Himmel, lavt paa Jord,
Knæler som den Mindstes Lige,
Krones i Guds Rige!

3. *Som Maria Jomfru-Moder,*
Hjertereen som prøvet Guld,
Føder Aand du unge Poder,
Christne, Kuld paa Kuld!
Fra det Høie Engle-Bud
Kalder dig din Herres Brud
Alt og favner du med Ordet
Ham ved Naade-Bordet!

4. *Under alle Himmel-Egne*
Hvad du beder om, du faaer!
Hvad du lover paa Hans Vegne
Som Hans Throne staaer!
Han ved dig forlader Synd,
Taler Naadens Ord med Fynd
Lyser Fred og skaber Glæde,
Med sin Aand tilstæde!

Grundtvig: Sang-Værk I (1837), nr. 350

Noderne samt den latinske og tyske tekst fra: Wolfram von den Steinen: Notker der Dichter und seine geistige Welt (Bern 1948)

at der i al åndelig erfaring, natur- og eksistenserfaringen inklusive, gemmer sig, men også åbenbares og formes dimensioner og planer, strukturer og forudsætninger, som det ikke tjener virkelighedsforholdet eller dets frugtbarhed at afvise, beskære eller dølge. Den afgørende binding eller forankring, der tillige er forløsende og befriende, og som samtidig med at åbne for det uendelige også rummer orienteringen mod det absolutte og hvilen deri, vil da undslippe os.

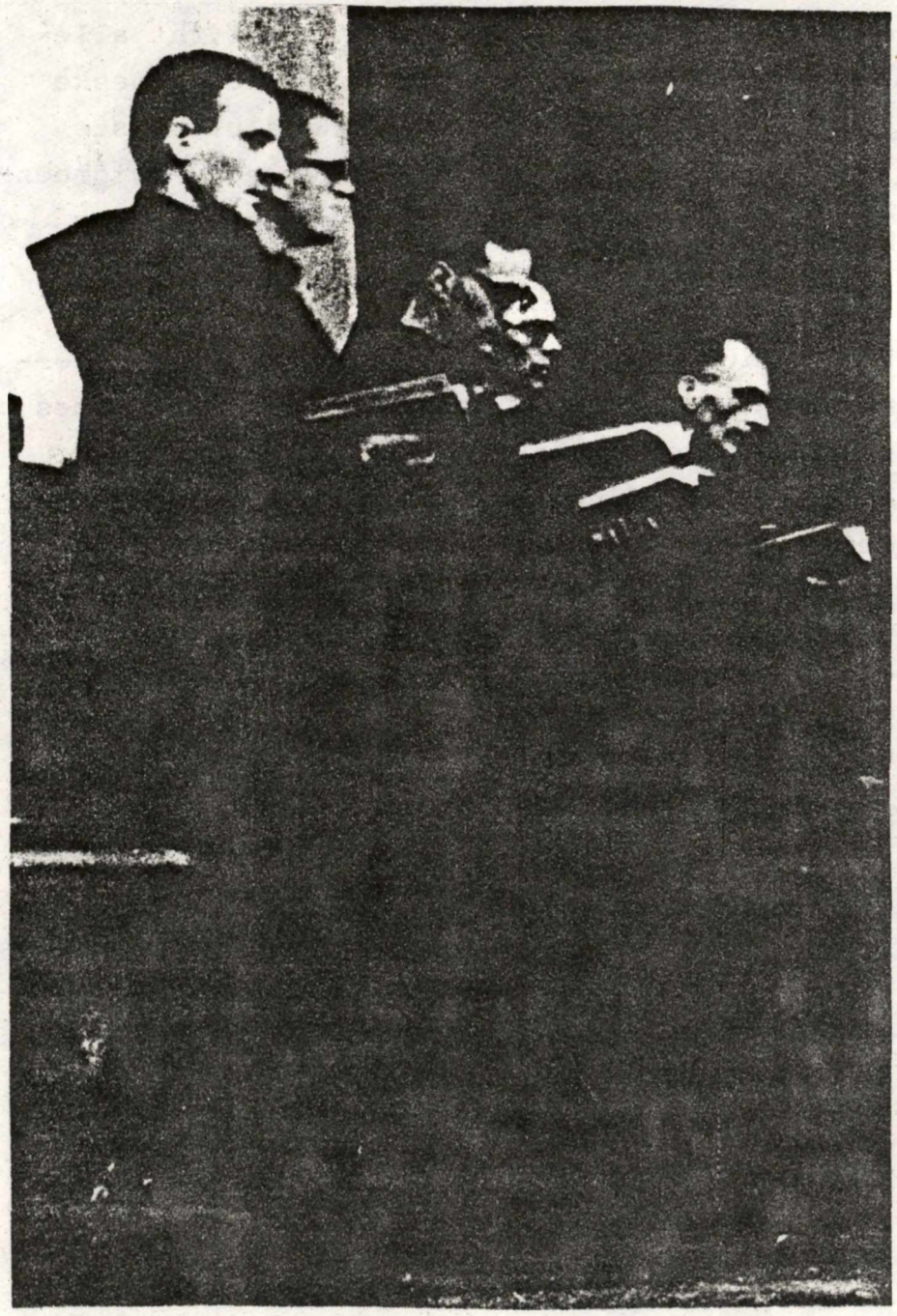

Syngende benediktinermunke.

Tidsafstanden fra munkene på det nordfranske håndskrift (s.192) er mere end 600 år; men tradition og intention er i vidt omfang den samme.

(Ill. fra Claude J. Nesmy: Saint Benoît et la vie monastique, Paris 1959, s.134)

Eller for det meste er den nok faktisk undsluppet os, - i denne sammenhæng med den følge, at det ikke blot i ren historisk forstand kan kræve en særskilt anstrengelse at overvinde afstanden og desorienteringen over for en verden som den kristne middelalders, - overfor den middelalderlige konvergens mellem natur- og gudsforhold, mellem ethos, metafysik og forløsningstro, mellem dogmatisk bekendelse, intellektuel sandhedssøgen og mystisk-inderlig spiritualitet. En latent spænding består der også nok - in hac lacrymarum valle - mellem disse forskellige aspekter eller komponenter i deres forskellige lag og strukturer, og her har den romantiske opfattelse (fx hos Schlegel, reflekteret også hos Kierkegaard) sikkert ret i, at allerede og netop med kristendommen begyndte det moderne menneske med dets modsigelsesfyldte konfrontationer og dets uforløste selvbevidsthed, i virkeligheden ved selve sit nyvundne evighedsforhold isoleret fra den egne verden, hvori det søgte dettes og sin egen bekræftelse. Men på den anden side, netop en sådan spænding, præsent i sin dialektik og samtidig bestandig overvundet i hvad vi har kaldt forankringen, kan ligge bag den *fervor*, den glød eller den forklarende lidenskab, der i hymnernes rige symbolik og netop i deres på en gang bundne og direkte form kommer til udtryk. Under denne synsvinkel vil man også i dem - omvendt af det forventede og stigende med selve deres pathos - finde en åndelig og konkret realisme, i sine forskellige aspekter udtrykt i historiske former og med vekslende temaer og accentueringer, men hvis budskab og hvis appel, ja hvis opløftelse overlever de skiftende tider. I den cisterciensiske hymne *Jesu dulcis memoria*, forlægget for *Vor Herres Jesu mindefest*, hedder det:

Quando cor nostrum visitas, tunc lucet ei veritas, mundi vilescit vanitas, et intus fervet caritas.	Når du besøger vort hjerte, da lyser sandheden for det, verdens forfængelighed mister sit værd, og i det indre gløder kærligheden.

II

Drejer det sig herefter om også i nogenlunde korthed at give et indtryk af hymnedigtningens historie på det konkrete plan og set forfra og i dens vekslende sammenhænge belyst ved

eksempler, må allerførst det ufuldstændige og utilstrækkelige i et sådant forsøg understreges. Selv om man for overskuelighedens skyld gerne forbigår i sig selv vigtige detaljer, bliver alligevel tilbage, at hymnernes historie er så lang og deres mængde så stor, at enhver udvælgelse vil blive inadækvat. Dette beror ikke mindst på, at man ved at fremhæve enkelte højdepunkter under alle omstændigheder vil mangle den baggrund og den grobund, som den store mængde af mindre eminente, men dog fuldt autentiske frembringelser repræsenterer. I salmesangen er det ingenlunde altid de største mesterværker eller de for senere tider betydningsfuldeste, der reelt er de vigtigste eller dækker helheden. Men en retning kan man dog i sådanne, deres egenværd ufortalt, finde. Og desuden kan man hjælpe sig ved i første række udover de nævnte samlinger og antologier også at henvise til den efterhånden store og detaljerede litteratur, som studiet af hymnerne ikke mindst i nyere tid har fremkaldt, - selv om det på den anden side også her viser sig, at heller ikke omfang eller lærdom altid er nogen garanti mod partialitet. Denne lærde litteratur i nogenlunde hele dens fylde finder man anført i de to bedste blandt de nyere af disse værker: F.J.Raby *A history of Christian-Latin poetry from the beginnings to the close of the middle ages*, 2.ed.,Oxford 1953 (Clarendon Press), og J.Szövérffy, *Die Annalen der lateinischen Hymnendichtung. Ein Handbuch*, I-II, Berlin 1965 (Erich Schmidt Verlag), mindre blændende og anskueligt skrevet end Rabys bog, men imponerende ved sin erudition og sine detaljer. Og mens Raby behandler hymnerne dels i sammenhæng med hele den religiøse lyriske poesi, også den ikke hymniske, og dels på baggrund af de kirkelige og åndelige strømninger, hvori de hører hjemme, er det hos Szövérffy alene hymnedigtningen "hymnologisk" set det gælder, idet til gengæld belysningen af dennes indhold og åndelige profil(er) bliver mindre fyldig eller dækkende.

Blandt de mindre introduktioner vil danske læsere i første omgang have umiddelbart udbytte af *Harald Vilstrups* alment tilgængelige og oplysende oversigt, der også rummer flere oversættelser i digterisk form: Den oldkirkelige og middelalderlige latinske Salmedigtning (Dansk Kirkesangs Aarsskrift 1942, s.22-39); herudover bør især fremhæves *G.Vecchis* indledning til den nævnte antologi Poesia latina medievale,Parma 1958, samt *J.Szövérffys* sammenfatning Hymnogie médiévale: Recherches et méthode (Cahiers de civilisation médiévale 4, Poitiers 1961, s.389-422). - Meget stof findes i litteraturhistoriske hovedværker: *A.Ebert*, Allgemeine Geschichte der

Literatur im Abendlande zum Beginne des XI.Jahrhunderts, I-III, Leipzig 1887-89; *Max Manitius*, Geschichte der christlich-lateinischen Poesie bis zur Mitte des VIII. Jahrhunderts, Stuttgart 1891, samt Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters, I-III, München 1911-31; - *J.de Ghellinck*, Littérature latine au moyen âge depuis les origines jusqu'à saint Anselme, I-II, Paris 1939, samt L'essor de la littérature latine au XIIe siecle, I-II,Bruxelles-Paris 1946; - *P.de Labriolle*, Histoire de la littérature latine chrétienne, Paris 1924 og flg.ed. - *E.R.Curtius*, Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter, 3.ed., Bern-München 1961; *A.Teilgård Laugesen*, Middelalderlitteraturen, Kbhvn. 1966. - Vigtige specialværker er desuden *W.Meyer*, Gesammelte Abhandlungen zur mittellateinischen Rhytmik, I-III, Berlin 1905-36; - *H.Rosenberg*, Die Hymnen des Breviers, I-II, Freiburg 1923; - *Chr.Mohrmann*, Etudes sur le latin des chrétiens, I-V, Rom 1958-65; - Af den helt nye litteratur kan endelig tilføjes *F.Braunhölzl*, Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters, München 1975.

Og i al fald den begyndende hymnelæser kan stadig med meget udbytte gribe til et ganske vist ældre, men i sin art og sit særpræg fortsat inciterende værk, der viser, hvordan det kan gå til, når de latinske hymners verden og egenart oplader sig for en udenforstående. Det drejer sig her - naturligvis må man sige - om Remy de Gourmont, *Le Latin Mystique. Les poètes de l'antiphonaire et la symbolique au moyen âge*, 2.ed.Paris 1912, 4.ed.1930. Som kendt litterat kom Gourmont fra den franske radikale humanisme og den skoletradition (vi selv kender), hvor det middelalderlige latin var relativt ukendt og på forhånd foragtet. Men draget ind i nyorienteringen blandt de "dekadente" i slutningen af århundredet gør han, netop som litterat i opbrud og i søgen ud over konventionerne, den store opdagelse, at her var andet og mere end Horats eller de blodløse Virgilimitatorer. Hans nyvundne sympathi og horisontudvidelse forbliver på den anden side historisk og litterær, indrømmer han, men som sådan også så intens, at den sætter sig frugt i et studium og en fremstilling, som bevidst også er holdt på det litterære plan og med videnskaben kun vil dele bestræbelsen på nøjagtighed. Foretagendet lykkedes i sin art og udmærker sig bl.a. ved gengivelsen af en stor mængde hymnetekster i original og i oversættelse.[3)]

Vi vender os til hymnedigtningens fremkomst, og navnet den ambrosianske hymne melder sig umiddelbart og dermed tillige det fjerde århundrede, et af de store i kirkens historie. Med kristendommens sejr inden for romerriget og den nyetablerede rigs-

kirke indvarsles således nu de store kirkefædres tid, der betegner en kristen opblomstring også i det latinske vesten. Her overtages nu i jævnbyrdighed arven fra det kristne østen, og med skikkelser som Lactantius, Hilarius af Poitiers, Ambrosius og Augustin skabes tillige en ny kristen kultur til afløsning af den antikke, men også i dens humane og ideale aspekt i udsoning med denne, og således lægges nu grunden til den vesterlandske latinske kristenhed i dennes lange linie og med alle dens ekspansive og stadigt fornyede produktive muligheder. De særlige kirkelige nydannelser i dette fjerde århundrede er foruden denne perspektivrige og fremtidssvangre etablering og omformning munkevæsenet og de latinske hymner, - en samtidighed op igennem tiden bekræftet som speciel samhørighed. For selv om hymnerne ikke er af monastisk oprindelse, så fik de tidligt og ikke mindst med Benedikt af Nursias regel (cap.9 og 13,sml. 19) ved siden af de bibelske salmer og *cantica* en særlig plads og et blivende hjem i klostrenes *opus divinum*, tidebønnerne.Og selv om den sakrale lyrik gennem hele middelalderen var kirkeligt fælleseje og som sådan bar litterære frugter også uden for liturgien og den religiøse digtning, så er det efter de liturgiske reformer i det 16.årh. atter i munkevæsenet og i det monastiske breviar, at hymnerne (stort set) bevaredes i deres oprindelige perspektiv og funktion såvel som i deres originale form. Af missalet udskødes derimod som nævnt de allerfleste hymner og sekvenser, og samtidig gennemførtes en radikal tilpasning af det tilbageblevne hymnestof i det romerske breviar til tidens humanistiske (pseudo-)klassicistiske smag - her som et eksempel på, hvordan den udefra indoptagne kulturarv i givet fald også inden for kirken kan tage en art revanche over hedenskabets besejrer.

Om den latinske hymnedigtnings historiske forudsætninger og de vilkår, under hvilke den i sin (relative) egenart fremstod, har der været ført ofte vidtløftige diskussioner. Men sikkert med rette har man dog især peget dels på det nyskabte latinske bibelsprog med dets gammeltestamentlige indslag og den for den romerske verden nye livsholdning og begrebsverden, der her formidledes og dels på den fortsatte kristne menighedssang (jvf.Kol. 3,16: ψαλμοῖς ὕμνοις ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν τῇ χάριτι ᾄδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ θεῷ·) udviklet især i østen, her iøvrigt

ofte i konkurrence og konfrontation med gnostikere og kættere, og hurtigt, ikke mindst ved munkenes formidling, knyttet til de efterhånden fastlagte 7(8) kanoniske tider. En grobund og en impuls var således forhånden og med den latinske kirkes selvstændiggørelse et behov at opfylde. Men med det er hymnernes specifikke form som en litterær og åndelig nyskabelse med en særlig gennemslagskraft (der tiltrak sig selve den ældre, i det bibelske sprog fra græsk kult overtagne betegnelse hymne) alligevel ikke helt forklaret. Overvejende i den hidtidige menighedssang var de bibelske salmer og cantica, og hvad der herudover kunde betegnes som hymner, nu ofte kaldet "hymner i videre betydning" bestod i salmelignende digtninge med bibelsk tilknytning og i friere form og rytme, hvoraf dog på latinsk grund kun få eksempler er kendt *(Gloria in excelsis;* dele af *Te Deum)*. De egentlige hymner derimod er metriske kompositioner, hvis litterære grundlag ikke direkte er bibelen eller menighedssangen i dens hidtidige form, men antikkens poetiske overlevering, her imidlertid samtidig omformet som udtryk for den kristne ånd, den kristne lære, det kristne verdensbillede, den kristne erfaring og til brug for den kristne menigheds gudstjeneste og lovsang. Og det er i denne specifikke betydning, at hymnerne tilhører den kristne digtning, i sin art og tilblivelse traditionelt defineret ud fra en sådan integration mellem kristendommen og den humane, ikke-kristne kultur, og at de samtidig har deres nyhed.

Et skridt videre i belysningen kommer man, om man også tager et mere specielt forhold i den kirkeligt-kulturelle situation i betragtning. Mens de første kristne latinske forfattere, Tertullian par excellence, med hele hans særprægede selvstændighed, uden videre overtog den antikke prosas udtryksform (men dog med afvisning af dens retoriske excesser, *pompa rhetoricorum verborum*) og nyformede den til formidling af deres eget anliggende i konfrontation med den hedenske kultur og religion, så var de over for poesien afvisende, idet denne for dem ikke alene fremstod som en urealistisk fiktion *(mendacia poetarum)*, men også på samme måde som filosofien havde en specifik og foreløbig uopløselig tilknytning til hedenskabet, (jvf. dog i Platons følge den antikke filosofis egen kritik af poesien og dens myter; med filosoffer af denne art afviser

også Augustin sammen med samfundskulten den "poetiske teologi" (theologia fabulosa vel civilis), men er åben for forståelse med dem om den "naturlige" (den i hvilken der er tale om Guds sande natur og væsen), De civ.Dei VIII,1 f). Men med den kristne kirkes nye position i samfundet i en gensidigt integrerende alliance med dette og dets kultur, inden for hvilken den selv nu blev den ledende produktive og formidlende åndelige magt, med skabelsen af "hint Rom, i hvilket Kristus selv blev romer", som Dante udtrykker det, indtræder en vending også på dette punkt. Ligesom f.eks. Lactantius og Hilarius med de behørige korrektioner nu bevidst akcepterer den retoriske *eloquentia* som velegnet, ja nødvendigt middel til at gøre sandheden gældende og som sådan en Guds gave og velgerning, således er det, at der nu også fremstår kristne digtere (Commodian,Juvencus, Damasus og flg.), der overtager den traditionelle metriske poesi efter dens litterære forbilleder men legitimeret med den kristne inspiration og den kristne position, bestemmende også for emnevalget og de poetiske udsagns endelige mening. Fundamentalt fremtræder derfor også påkaldelsen af Helligånden i stedet for muserne, sigtet er udfrielsen fra det onde og saligheden, og den anvendte poetiske form skal for Juvencus i hans evangeliske epos (*Evangeliorum libri IV*,ca.330) tjene til at iklæde den hellige skrifts guddommelige herlighed det menneskelige sprogs jordiske skønhed (ornamenta terrestria linguæ; - omkring år 1200 er hos Anders Sunesøn oplægget stadig det samme, kun i tilegnelsen og erfaringen fordybet). Et virkeligt program for en poetisk litteratur, der er kristen af ånd og af indhold, men (korrigeret) antik af form og samtidig en første formulering af det kristne digterideal fremkommer explicit med Paulinus af Nola (d.431), selv en udmærket digter[4]. Men når man undtager den kirkelige hymnedigtning, der under tilsvarende forudsætninger med *Ambrosius* (340-97) allerede havde fundet sin egen vej, er det navn, der i denne tid overskygger alle andre, *Prudentius* (348-405), under forudsætning af sondringen mellem hymne og kristen poesi den første store kristne digter:

> Da, puer, plectrum, choræis ut canam fidelibus
> dulce carmen et melodum, gesta Christi insignia.
> Hunc Camena nostra solum pangat, hunc laudet lyra.

Christus est, quem rex sacerdos adfuturum protinus
infulatus concinebat voce, corda et tympano,
spiritum cælo influentem per medullas hauriens.

Facta nos et jam probata pangimus miracula;
testis est orbis, nec ipsa terra quod vidit negat,
comminus Deum docendis proditum mortalibus.

(Cathemerinon IX)

Ræk mig, yngling, plektret, at jeg i trokæiske vers fulde af troen kan synge en liflig og melodisk sang om Kristi herlige værk. Ham alene skal vor muse besynge, ham skal lyren prise. - Kristus er det, hvis snarlige komme præstekongen med smykket hoved priste med stemme, strenge og pauke, idet han fra himlen modtog den ånd, der fyldte hans indre. - Undere, der nu er sket og bevidnede, synger jeg om; verden er vidne, og heller ikke jorden benægter hvad den så: til oplysning for dødelige mennesker er Gud selv kommet til dem.

Umiddelbart og uden diskussion viser sådanne strofer, at den nye, men nu allerede klassiske kristne litterære poesi med al inspiration og dybde ikke i egentlig forstand behøvede at være hymnisk, med den sondring mellem disse genrer, der også berettiges af den historiske udvikling i dens yderpunkter og bekræftes af traditionen. På den anden side er der i praksis naturligvis også konvergenser og nære berøringer mellem det religiøse digt og den hymniske salme, i al sin egenart dog selv et kristent digt. Men det principielle i sondringen, der således også er historisk oprindelig, er det vigtigt at erkende, uden at den på den anden side skal føre til opstillingen af kunstige skel. For Prudentius' eget vedkommende finder man i hans lyriske digte, samlet under titlerne *Cathemerinon* og *Peristephanon* (herudover også store samlinger af didaktisk, psykologisk og polemisk indhold), ikke alene en betydelig inspiration fra den ambrosianske hymne, men dele af dem blev selv hurtigt optaget i liturgien som hymner. En af de berømteste af disse er netop den direkte fortsættelse af ovenstående, nemlig julehymnen *Corde natus ex parentis*, på dansk hos Hans Thomissøn og gengivet af Grundtvig, *Sønnen af Guds Fader-Hjerte* (GSV I,155; om forlægget til DDS 636 og 640 se under III).

Prudentius var en højtstående og højtdannet spansk-romersk embedsmand, ikke gejstlig. Men ud fra samme historiske og litterære forudsætninger, som var hans og som nu beherskede tiden, var det imidlertid i kirken selv, af dens egne hyrder og for dens interne (dog derfor ikke isolerede) liv, at den egentlige

hymnedigtning skabtes. Et bevidst forsøg på at overføre østens kirkesang, men efter den nye latinske poesis former og idealer, gjordes af *Hilarius* (d.366) efter hans hjemkomst fra landflygtigheden i Lilleasien, også for dermed at styrke ortodoksien i kampen mod arianerne. Hilarius' egne ganske vist ikke ubetydelige digte (af hans *Liber hymnorum* er dog kun tre fragmenter bevaret) slog imidlertid ikke igennem; de ejede ikke den koncentrerede enkelhed, opløftelse og styrke, der kunde sikre dem en plads i kulten og gøre dem sangbare.

Det egentlige gennembrud for en sådan digtning fulgte dog således forberedt hurtigt efter, og det kom med *Ambrosius*, der tilhørte samme kredse og kulturlag som Prudentius, tidligere statsmand og provinsguvernør, nu biskop i Milano, for sit forfatterskab iøvrigt i traditionen hædret som en af de fire store kirkelærere. Adskillige hymniske digte har i tidens løb gået under Ambrosius' navn og udgør efter stilen en særlig gruppe eller type, man stadig betegner som "ambrosiansk"; af disse kan op til 18 anses for autentiske, de fire heraf direkte bevidnet af Augustin. Med disse digte, der taget for sig selv står som oprindelige højdepunkter, defineres tillige den nye genre, den egentlige latinske hymne, såvel i forhold til den bibelske salme og den oldkirkelige liturgiske sang som til den samtidige litterære poesi, hvis udvikling fortsatte ad sin egen bane. Også den sa-

krale hymnedigtning har sin righoldige historie, men for dennes vedkommende kan man sige, at den med sin hele udvikling i dens skiftende faser dog ligesom forudfattedes i den ambrosianske hymne. For det var med dennes ånd og i dennes horisont, at den latinske hymnedigtning i de følgende århundreder bevarer sin produktive impuls frem til kulminationen i det 13.årh. og til senmiddelalderens eftergrøde. Og også herfra genlyder den i den nye salmesang, indirekte som en grund og et strømleje samt også i de gengivelser, der stadig synges, som var de helt vore egne. Salmer som *Et barn er født i Bethlehem* (Puer natus in Bethlehem) og *Lad det klinge sødt i sky* (Resonet in laudibus) er tusind år yngre end Ambrosius, men vidner fortsat om hvad det var der med hymnedigtningen oprindelig skabtes.

Set i hele dette perspektiv fremstår den ambrosianske hymne således som prototypen på den liturgiske kirkesalme. Med sin poetiske form har den sit grundlag i den i et historisk tidehverv kristent transponerede profane poesi, i den litterære humane kultur; som sådan er den også båret af en personlig, omend ikke derfor individuelt akcentueret digterinspiration, hvis sande kilder og normer imidlertid ikke er af blot æstetisk eller immanent art, men tværtimod identiske med kirkens fælles grund, dens fortsatte liv og dens endelige mål. I sin konstituerende virkelighedssfære, om man vil, og svarende dertil i sine afgørende udtryk, med sine egne temaer og strukturer, i sin egen sakrale æstetik så at sige, i sprogform og i billedvalg, er den derfor også helt menighedens, - tilhørende den kristne gudsdyrkelse, kulten, som det centrum, hvori den for den enkelte omfatter gudsforholdet og det kristne liv, og lovsyngende Gud i forvisningen om frelsen, i bekræftelse for livet og i håbet om saligheden. Med den her grundlagte form og tradition er hymnerne poesi og digtning, men de er sakral digtning. En enkelt af de bedst bevidnede af Ambrosius' egne hymner vil her tjene til eksempel (den afsluttende doksologi,v.9, er den liturgiske brugs tilføjelse):

Splendor paternæ gloriæ, de luce lucem proferens, lux lucis et fons luminis diem dies illuminans,	Du glans af Faderens herlighed, af lyset bringer du lys, du lysets lys og lysvældets kilde, du dag, der oplyser dagen,

Verusque sol, illabere, micans nitore perpeti, jubarque sancti Spiritus infunde nostris sensibus.	Du sande sol,kom selv til os i stråleglans af din evige skønhed, indgiv os Åndens klarhed i vore sind og tanker.
Votis vocemus et Patrem, Patrem perennis gloriæ, Patrem potentis gratiæ, culpam releget lubricam.	I bøn påkalder vi også Faderen, den evige herligheds Fader, den almægtige nådes Fader, at han vil udslette al uren brøde.
Confirmet actus strenuos, dentes retundat invidi, casus secundet asperos, donet gerendi gratiam.	Han give styrke til villig gerning, han døve misundelsens tand, han bringe os gennem al modgang og give os held til vort virke.
Mentem gubernet et regat casto fideli corpore; fides calore ferveat, fraudis venena nesciat.	Han styre og lede vor ånd i et kysk og trofast legeme; i sin varme skal troen gløde og uden forgiftet bedrag.
Christusque nobis sit cibus, potusque noster sit fides; læti bibamus sobriam ebrietatem spiritus.	Kristus skal være vor spise, og troen være vor drik, med glæde inddrikker vi da åndens nøgterne beruselse.
Lætus dies hic transeat, pudor sit ut diluculum, fides velut meridies, crepusculum mens nesciat.	I glæde skal denne dag forløbe, uskylds rødmen skal være dens gry, som middagen er troens tillid, men skumring kender ånden ikke.
Aurora cursus provehit, aurora totus prodeat in Patre totus Filius, et totus in Verbo Pater.	Morgenlyset breder sig ud, lad med morgenen helt åbenbares, at Sønnen er helt i Faderen og Faderen helt i Ordet.
Deo Patri sit gloria, ejusque soli Filio, cum Spiritu Paraclito et nunc et in perpetuum.	Ære være Gud Faderen og hans enbårne Søn tillige med Ånden, Trøsteren nu og i al evighed.

Vender vi igen tilbage til reflektionen, er det her også værd at bemærke, at den latinske hymne med denne sin tilblivelse og sin særlige sfære i en vis, men væsentlig forstand udgør en undtagelse i den kristne kulturs historie. Som på de andre af dennes områder integreredes i hymnerne vitale elementer og tilskyndelser fra den antikke, ikke kristne kultur, på sin side forstået som den normativt humane, udtrykket for det menneskelige i dets ideale form og stræben.Men i modsætning til hvad der ellers blev hovedlinien, var for hymnernes vedkommende integrationen så at sige total, på dens egne vilkår og i en form, der blev helt dens egen. Også den humanitet, den ethos og det verdensforhold, de afspejler, kan siges at være helt tilegnet og således integralt kristen. Et træk af oldkirkens karismatiske livsholdning er her bevaret, men overført til en ny og "realistisk" tid, for hvilken det eskatologiske håb og

gudsstadens virkeliggørelse ikke stod som et brud med historien, men som en opfyldelse igennem denne. For hovedlinien kan det derimod siges, at den nye kristne kultur, fremgået af alliancen med den antikke humanitet i dennes ideale perspektiv og selv grobunden for den kommende europæiske, fra sin oprindelse uudlignet har bevaret sin dobbelthed, den dobbelthed mellem den kristne og den humane dannelse og livsform, som det end ikke lykkedes Augustin at overvinde (trods det oplæg dertil, der i *De doctrina christiana* er et hovedtema), og som er forblevet bestående til denne dag. Og i forhold hertil står salmesangen derfor dog som en enklave, der på den anden side for den modtagelige alligevel kan rumme og udsige også den maximale helhed, hvori mennesket selv og dets eget liv fuldt er til stede, fuldere end uden for denne helheds orientering og sfære.

Således kan man også på denne måde medgive det berettigede i at karakterisere hymnedigtningen som en nyskabelse af den kristne ånd og som før nævnt tillige betone dens ungdomsfriskhed til forskel fra det meste af den samtidige litterære poesi, der foruden det dobbelte kulturideal med sin "klassicisme" også bevarede og videreførte den imiterende bundethed til en svindende kulturs udtryksform. Men dette afgørende skel bør dog ikke føre til, at man derfor i det samlede perspektiv overser den sammenhæng, der dog består og som består i den grad,at det er den, der - også i dens egenart - artsbestemmer hymnen som kristen poesi. Over for den førende kender af kirkelatinen og dens historie, hollænderen Christine Mohrmann, der fremhæver nyhedem og friskheden set som et brud, må man på dette punkt derfor dog give medhold til hendes landsmand P.G.van der Nat, der for hymnernes vedkommende ud fra litterære og formelle kriterier så stærkt fremhæver deres forudsætninger i den foreliggende kultursituation, selv om han på den anden side, lidt for ensidigt som det synes, til gengæld løsgør dem fra den kristne poesis og fra litteraturens historie og overlader dem til kirken og liturgien.[5)] Men fast står, at sin poetiske art skylder hymnen sin placering i tilknytning til den klassiske, litterært nu normative poesis versformer og sin overtagelse og videreudvikling af dennes kvantitative metrik. På dette centrale punkt er der altså også og netop tale om hvad vi i denne sammenhæng må betegne som et "humant fremmedelement" i

forhold til den bibelske og oldkirkelige ånd og udtryksform. Men samtidig viser sig også her integrationens styrke. Det ambrosianske vers (det firefodede jambiske dimeter) og hymnernes korte fireliniede strofer[6] fremtræder metrisk såvel som sprogligt som en forenkling, men tillige med en egen intensiv klangfarve og en ny åben sprogtone, mageløst adækvat med digtenes indhold, funktion og ånd, på en gang gennemsigtig og ekspressiv.[7] Endnu et eksempel, til illustration også i videre forstand, hentet fra Ambrosius' berømte hymnus ad galli cantum (ved hanegal), *Æterne rerum conditor:*

6 Gallo canente spes redit, ægris salus refunditur, mucro latronis conditur, lapsis fides revertitur.	Når hanen galer,vender håbet tilbage og sundheden til dem, der var syge, røverens sværd gemmes bort, og de faldne får troen igen.
7 Jesu, labentes respice et nos videndo corrige; si respicis lapsi stabunt, fletuque culpa solvitur.	Jesus, se til de vildfarne, og retled os, som du ser os, ser du, vil de faldne stå fast, og brøden afvaskes med tårer.
8 Tu lux refulge sensibus, mentisque somnum discute; te nostra vox primum sonet, et vota solvamus tibi.	Du lys, stråt selv i vore sind og opvæk sjælen af dens søvn; du, hvem først vor stemme skal prise, til dig retter vi hele vor bøn.

Men netop med hensyn til den metriske form er et særligt forhold af afgørende betydning og fører i den senere udvikling til afgørende fornyelser. Uden at hymnedigtningen ændrede sin ånd eller sine foretrukne versemål, men snarere som en autentisk fuldbyrdelse, afløstes fra det 5.århundrede og fremefter den kvantitative metrik af den accentuerende, der ikke længere regner med korte og lange stavelser, men med betonede og ubetonede. Versrytmen blev, men på sit givne grundlag, stavelsestællende, ligesom også rimet mere og mere slår igennem (jvf. eksemplerne ovenfor samt under III)[8]. Ansatsen til en rytmisk poesi i forlængelse af en tilsvarende retorisk prosaform finder man hos de kristne forfattere forud for Ambrosius, og som en af den hymniske poesis forudsætninger omtales forholdet hos Raby (op.cit. s.2o), yderligere illustreret med Augustins *Psalmus contra Donatistas*. W.Meyer (op.cit.s.119 f) har påvist, at der også hos Ambrosius selv er en tilknytning hertil, idet hans vers, om ikke i den metriske udformning, så dog i deres opbygning og struktur følger den nye rytmiske poesi. På tilsvarende måde dømmer G.Vecchi (op.cit.s.432), der yderligere understreger ordaccenten og

den bærende sprogtone som det bestemmende for kadencen i den ambrosianske strofe. I alle tilfælde at udvikle og frugtbargøre den rytmiske poesi blev i det lange løb den latinske hymnedigtnings særlige litterære opgave, som det autentiske udtryk for dens eget anliggende, men med blivende virkninger langt uden for dens egen sfære. Men herom kan vi nu nøjes med et par af Rabys sammenfattende karakteriseringer:

It was not until the Roman civilization had been entirely transformed in the long and wonderful process by which the Empire of the Caesars became the Catholic Europe of feudal times, that the lyrical genius of the Christian religion found the true medium for its expression in a verse bound no longer on elaborate rules of quantity but on a new system which was to give birth to the great national poetry of modern Europe (s.19; s.27:) The poetry of the Church was such a characteristic achievement of Western Christianity, and bore such fruit late in the vernacular literature of the modern world, that it has seen worth while to show in what different countries, under what various cultural traditions, and in relation to what changing religious outlooks, the vast body of Catholic poetry was built up by the labour of more than a thousand years. This Christian poetry, beginning under the influence of antique traditions, to which it returned again in times of classical revival, was able in the end to create for itself its own appropriate form, which alone was capable of expressing the meaning and the emotion of Western Christianity. 9).

Om denne 'emotion' og denne 'meaning' og samtidig om den første gang de ambrosianske hymner lød i kirken (og i en allerede da 'appropriate' form, som tilføjes må), har vi tilmed et direkte og oprindeligt vidnesbyrd, nemlig hos Augustin og især i hans Bekendelser. Augustin var i Milano, da i 386, umiddelbart før hans egen overgang til kristendommen ("endnu kold for din Ånds varme), Ambrosius med sin menighed, og deriblandt Augustins moder, befandt sig indespærret i basilikaen af den arianske kejsermoder Justinas gotiske tropper. "Da var det", fortæller han, "at den skik opkom efter de østlige provinsers sædvane at synge hymner og salmer, for at forsamlingen ikke af sorgen og den lange venten helt skulde tabe mod og kraft. Fra denne dag er de blevet bibeholdt i næsten alle dine menigheder og efterlignet ud over verden" (*Conf.* IX,7,15). - Og af hvad en hymne for ham er, giver Augustin selv senere også en teoretisk definition, der i dette tilfælde også for historikeren udmærker sig ved ikke at holde sig til de historiske og formelle kategorier, som det er ble-

vet den sene eftertids litteraturhistorikeres og hymnologers opgave at opstille og efterprøve, men som også for disse stadig kan udgøre et memento. "Hymner er", siger han, "sange (cantus) der indeholder en lovprisning af Gud (laus Dei); om der er en lovprisning, men ikke af Gud, er den ikke en hymne; om der er en lovprisning og en lovprisning af Gud, men uden en melodi til at synge, er den ikke en hymne. For at der skal være tale om en hymne, må disse tre kendemærker foreligge: at den er en lovprisning, og en lovprisning af Gud, og at den er en sang ... Den der synger en lovprisning, han ikke alene lovpriser, men han lovpriser med glæde; den der synger en lovprisning, han ikke alene synger, men han elsker også den som han synger for. I den bekendendes lovprisning er der en forkyndelse, en *prædicatio*, i den elskendes sang er der en *affectio*, et kærlighedens forhold" (*Enarr. in Ps.*72,1).

Men denne Augustins definition var ikke blot en teori, en teologisk og pastoral lærdoms intellektuelle tolkning af praksis. Også i hans personlige liv indgik de nye toner i deres bevægende skønhed som bærere af sandhed og trøst, af gudsforholdet i dets endegyldige klarhed og dets forløsende følelse. I sorgen over sin døde søn mindes han deres fælles dåb:"Vi blev døbt, og det forgangne livs tryk og bekymringer flygtede fra os. Og i de dage kunde jeg heller ikke blive mæt af den forunderlige sødme i betragtningen af det ophøjede i din førelse til menneslægtens frelse. Hvor græd jeg ikke, når jeg hørte dine hymner og sange, så dybt og heftigt bevæget ved den søde lyd af din kirkes stemmer. Sangens toner strømmede ind i mine ører, og med dem flød sandheden ind i mit hjerte, mens fromhedens følelse (affectus pietatis) samtidig steg og mine tårer flød over, og de gjorde mig godt" (*Conf.* IX,6,14). Og det vil her kun være rigtigt med Augustin selv (*Conf.* IX,12,32) at citere de første vers af den måske kendteste af Ambrosius' egne hymner, *Deus creator omnium*, som han flere gange nævner, og som blev ham et holdepunkt i rystelsen efter hans moders død ... recordatus sum veridicos versus Ambrosii tui; tu es enim (jeg mindedes din Ambrosius' sanddru vers, for du er)

Deus creator omnium, polique rector, vestiens diem decoro lumine, noctem sopora gratia,	Gud, alle tings skaber og universets styrer,du iklæder dagen med dens skønne lys og natten med søvnens gave,
Artus solutos ut quies reddat laboris usui, mentesque fessas allevet, luctusque solvat anxios.	Så hvilen gengiver de trætte lemmer kraft til igen at arbejde, letter de betyngede sind og ender al angst og sorg.

Og endnu et eksempel hører her med; for det er med slutningsordene af denne samme hymne, at den augustinske tænkning og sandhedssøgen i sin ansats finder også den tolkning og den sfære, der bekræfter den som en trosindsigt, en *intellectus fidei*. I sit første skrift *De beata vita*, 387, der gengiver en dialog få måneder efter hans dåb, slutter Augustin med påvisningen af den trefoldige struktur i den absolutte visdom, hvori sandheden selv evigt og fuldt er manifesteret, og hvis besiddelse derfor også er sjælens sande gode og dens salighed. "...Disse tre viser for tanken én Gud og én substans og udelukker tomheden i al slags overtro. Her genkendte min moder de ord, der dybt var fæstnet i hendes erindring, og ligesom vågnende op i sin tro fremsagde hun med stor glæde dette vers af vor fælles præst

Fove precantes Trinitatis.	Giv, treenige Gud, et fornyet liv til dem der beder til dig,

og hun føjede til: Ja dette er uden tvivl det salige liv og det fuldkomne liv, og når vi iler imod det, er det i forvisningen om, at vi også kan føres dertil ved den grundfæstede tro, det levende håb og den brændende kærlighed" (*De beata vita*, 35).

Monica tog ikke fejl i denne jævnstilling mellem sønnens nok så komplicerede tankeverden og Ambrosius' digtning. I modsat retning giver en anden af dennes hymner bekræftelsen herpå, de tre sidste strofer af *Æterna Christi munera:*

Devota sanctorum fides, invicta spes credentium, perfecta Christi caritas mundi triumphat principem.	De helliges hengivne tro, de troendes uovervindelige håb, Kristi fuldkomne kærlighed har sejret over verdens fyrste.
In his paterna gloria, in his voluntas Spiritus, Exsultat in his Filius, caelum repletur gaudio.	I dem er Faderens herlighed, i dem er Åndens godhed, i dem fejrer Sønnen sin sejr, himlen fyldes med glæde.

Te nunc, redemptor,quæsumus,	Dig,vor forløser,beder vi nu
ut ipsorum consortio	at du med deres fællesskab
jungas precantes servulos	vil forene dine tilbedende tjenere
in sempiterna sæcula.	for stedseblivende evigheder.

(Fortsættes med III)

N O T E R.

1) Bortset fra angivelsen af Luthers forlæg savner man dog i kommentarerne til hans salmer ofte en nærmere diskussion af hans forhold til disse, til belysning af hvad de i sig selv står for og hvad de havde at sige ham. Dette er således tilfældet i *Martin Luther, Geistliche Lieder,* nybearbejdelse ved O.Dietz af 3.del af Münchener udgaven af Luthers værker ved H.Borcherdt og G.Merz, 2.udg. 195o. En enkelt henvisning til J.Kulp, *Luthers Lehre im Spiegel seiner Lieder,* Hamburg 1915, er næsten alt hvad der på dette punkt i den ellers fyldige behandling gives. Til Luthers gengivelse af den udvidede antifon Veni Sancte Spiritus *(Komm, heiliger Geist, Herre Gott)* siger denne (s.35-36): Auch hier, wie in so vielen Lutherliedern, zeigt sich seine vollendete Meisterschaft, einmal sich so völlig in den Geist der altüberlieferten Gesänge zu vertiefen,dass zwischen Übernommenem und dem Neugedichteten nirgends Naht sichtbar bleibt; es wird ein neues Lied daraus aus einem Guss; sodann aber auch darin, dass er über den alten Inhalt hinausgeht und aus den wundervollen Tiefen seiner eigenen Person Grösseres hinzufügt.

1b) Vilde man, men nu på dette grundlag, alligevel forbinde Børups dejlige sang med hans samtids renaissancehumanisme, så vilde dette måske alligevel ikke være helt så fjerntliggende en tanke. Men i så fald var det ikke til en humanisme i radikal udgave eller tolkning (der i det moderne tilbageblik, men vel ikke helt berettiget, som mærkesmand tilegner sig Pico), man skulde søge, men til humanismens hovedstrøm, den kristne humanisme. Karakteristisk for denne var netop, at den med forkastelse af de skolastiske og aristoteliske abstraktioner og uden at fortabe sig i den extreme litterære klassicisme eller i den videnskabelige nyskolastik, men i tilknytning til platonisme og nyplatonisme og i Petrarcas fodspor fastholdt og nytolkede den middelalderlige augustinisme. Digterisk smukke eksempler herpå finder man hos Morten Børups lidt ældre samtidige, statsmanden og "kulturpersonligheden" Lorenzo il Magnifico (d.1492), især i hans *Laudi,* og senere ikke mindst hos den store augustinske renaissancefilosof og -digter Tommaso Campanella (1568-1639). Endnu hos denne sidste ser man, hvordan den middelalderlige kontemplative symbolik fastholdes ikke alene som en vej til direkte gudserkendelse, men også og samtidig som et ideal for det nye universelle Jeg. Således formulerer Campanella grundlag og ideal for sin personlige filosofi *(Modo di filosofare,* Penguin book of Italian verse, s.2o3):

Il mondo è il libro dove il Senno eterno
scrisse i propri concetti, e vivo tempio
dove, pingendo i gesti e'l proprio esempio
di statue vive ornò l'imo e'l superno;
perch'ogni spirto qui l'arte e'l governo
leggere e contemplar, per non farsi empio,
debba, e dir possa: - Io l'universo adempio,
Dio contemplando a tutte cose interno.

(Verden er den bog, hvori den evige Visdom skrev sine egne tanker, og det levende tempel, hvori han afbildede sin egen virken og sit eget forbillede og således med levende statuer smykkede såvel det lave som det høje. Hver enkelt ånd skulde derfor, for ikke ugudeligt at vende sig fra Gud, heri kunne læse og beskue hans kunst og hans styre og sige: - Jeg selv opfylder universet, i beskuelsen af Gud inderst i alle ting).

Karakteristisk er dog på denne linie, med oplevelsen af Guds nærvær i verden og hans afspejling deri i dens former og dens skønhed, også en fordybet og smertelig følelse af afstanden (Børups *distantia*), såvel Guds fravær fra sin skabning, der dog ikke kan rumme eller gribe ham (Lorenzo; sml. *Åndelig Sang* i Lorenzo il Magnifico's Digte ved *J.V.Lind*, Kbhvn. 1946), som den skabningens tomhed og den eksistentielle forvildelse, der med den manglende klarhed da er blevet tilbage (Campanella i fortsættelsen af ovenstående). Nord for alperne og på protestantisk grund finder man dog gennemgående en overvindelse af den åndelige fremmedgørelse i forhold til Gud såvel som til verden, der truede med den nye videnskabs verdensbillede, og derfor også, ikke mindst fra oplysningstiden, nye åndelige sange og salmer, der hviler på og formår at tolke naturoplevelsen.

2) jvf. Chr.Mohrmann, *Etudes sur le latin des chrétiens*, II,s.153 f, II,s.219-2o, Rom 1958 og 61. I denne forbindelse er det også af interesse at bemærke sig Niels W.Bruuns karakteristik af Morten Børups udtryksform (op.cit.s.7o): Medens humanisternes digte på dette tidspunkt ofte var affattet i et knudret sprog og derfor ikke umiddelbart tilgængelige, overlæssede som de var med allusioner til den antikke mytologi, er Børups digt holdt i et sundt, kraftfuldt og oprigtigt latin.

3) En selvbekendelse lader forfatteren gå med, belysende i sammenhængen og i virkeligheden af mere end blot tidstypisk interesse (s.21): Ce latin, méprisamment connu sous le nom de latin d'église, est, nous semble-t-il, un peu plus attirant que celui d'Horace, et l'âme de ces ascètes plus riche d'idéalité que celle du vieux podagre egoïste et sournois. - Seule, que l'on soit croyant ou non, seule la littérature mystique convient à notre immense fatigue, et pour nous qui ne prévoyons qu'un au-delà de misères de plus en plus sûrement, de plus en plus rapidement réalisé, nous voulons nous borner à la connaissance de nous-mêmes et des obscures rêves contradictoires, qui se donnent rendez-vous en nos âmes éprises de jadis.

Også en ikke uvæsentlig kirkehistorisk observation kan her have interesse (s.23): Un fait général surprend, c'est qu'à partir des environs du onzieme siècle, presque tous les

écrivains sont des abbés de monastere ou des éveques ...une poésie surgit, parénétique et sermonnaire, lyrique et pastorale. La surprise, c'est de voir qu'en des temps mal réputés, les éveques etaient choisis parmis les doctes, les doués de talent et d'indépendance d'esprit, parmis les dignes, - tandis qu'a cette heure ...

4) Herom se især P.G.van der Nat, *Divinus vere poeta. Einige beschouwingen over ontstaan en karakter der christelijke-latijnse poëzie*, Leiden 1963, spec. s.26 f.

5) op.cit.s.21 f. Se endvidere Ch.Witke, *Numen litterarum. The old and the new in Latin poetry from Constantine to Gregory the Great*, Leiden 1971.

6) En kort skematisk oversigt over hymnernes metrik og strofeformer findes i Aschendorffs skoleudgave *Lateinischen Hymnen und Sequenzen*, ved H.Hugenroth, Münster 1959.

7) jvf. A.Ebert, op.cit. I,s.172: So antik diese Dichtung in ihren Anfängen in Bezug auf die Dichtungsform ist, so echt christlich ist sie zugleich in Bezug auf ihre Darstellung, die allein durch die neue Weltanschauung bedingt ist. - Jvf. også J.Raby, op.cit. s.36 samt 34: Composed with the practical aim of expounding the doctrines of the Catholic faith in a manner sufficiently simple to capture the imagination of the unlearned, these hymns possess at the same time the admirable qualities of dignity, directness, and evangelical fervour.

8) jvf. Max Manitius, op.cit. I,s.2o: Das metrische Element hatte sich doch so fest in die römische Dichtung eingelebt, dass die meisten der aus griechischem Vorbild gewonnenen Kunstformen Substrate für die Rythmen wurden, und man ebenso von jambischen und trochäischen Rythmen wie von rythmischen Hexametern sprechen kann.

9) jvf. også G.Dreves und C.Blume, *Ein Jahrtausend lateinischer Hymnendichtung*, Leipzig 19o9 (hymnesamling), s.III: Wir dürfen nämlich nicht übersehen, dass im christlichen Altertume und insbesondere im Mittelalter die geistliche Lyrik oder Hymnodie mit dem ganzen kulturellen Leben, in dem das religiöse die Hauptrolle spielt, aufs innigste, und in einer bislang kaum geahnten Weise, verbunden, ja werschmolzen war.

+
+ +
+

ANMELDELSER

"78-TILLÆGGET TIL DEN DANSKE SALMEBOG"

Redigeret af Kirkeligt Centrum. Musikhøjskolens Forlag, Edition Egtved, 1978. 108 sider. Pris:25,25 kr. incl. moms (excl.21 d.kr.)
("Koralbog til 78-tillægget" koster 34,90 kr. incl. moms; excl.moms 29 d.kr.)

Teksterne.

For den store ære, det er at blive bedt om at anmelde "78-tillægget til Den Danske Salmebog" takker jeg skyldigst. Og skynder mig at oplyse, at jeg ikke er hymnolog. Og at dette er en stor mangel, har arbejdet med denne anmeldelse kun kunnet bekræfte for mig. Når jeg er blevet bedt om alligevel at anmelde '78-tillægget, skyldes det, at jeg - af ret tilfældige årsager - kom til at arbejde med på det salmebogstillæg, som under titlen "46 salmer" udsendtes for 2 år siden af Samfundet Dansk Kirkesang og Kirkeligt Samfund. Jeg har altså amatørens øvelse i at læse salmer.

38 års præstegerning har desuden lært mig et og andet om, hvor enormt meget salmerne betyder i en almindelig dansk folkekirkegudstjeneste. De vejer til, både kvantitativt og kvalitativt. Og der må derfor stilles meget strenge krav til deres kvalitet. En ganske jævn, dansk gudstjeneste, hvor tekster og salmer går hånd i hånd og fører os skridt for skridt gennem det store drama, som en gudstjeneste er, kan blive noget af det vældigste, et menneske kan opleve på denne jord.

Jeg er enig med dem,der mener, at Den Danske Salmebog er verdens bedste. Ved dens hjælp er det muligt at virkeliggøre den gudstjenesteform, som var Luthers vision i Deutsche Messe, men som dengang ikke lod sig realisere: en salmemesse på modersmålet. Men med Den Danske Salmebog ved hånden lader det sig gøre. Og det hører virkelig til min præstetjenestes største oplevelser, at være præst med disse giganter af salmedigtere som støtter og vejledere.

Og når der nu inden for 2 år udsendes 2 salmebogstillæg, skyldes det vistnok ikke primært utilfredshed med den eksisterende salmebog. For "46 salmer"s vedkommende drejede det sig først og fremmest om at få domprovst K.L.Aastrup anstæn-

digt repræsenteret. Han var tilsyneladende ikke persona grata for de kredse, der i 1953 udsendte Den Danske Salmebog. Og da vi mente, at Aastrup i sine salmer formår at iklæde evangeliet en dragt, som både sprogligt og teologisk virker befriende og nutidig, blev "46 salmer" naturligt nok præget af Aastrup. (23 af de 46 salmer var af ham)

Noget tilsvarende har måske foresvævet det udvalg, som nedsat af Kirkeligt Centrum har udsendt "'78-tillægget" på Musikhøjskolens Forlag i Egtved. Udvalget består af: Elith Olesen, Helge Dahn, Niels Knud Andersen, Gunner Tjalve, Jens Lyster og Erik Norman Svendsen. Af de 7o salmer er de 26 af Aastrup. Men man har tænkt videre. "Vi har ... ment, at tiden måtte være inde til at gøre opmærksom på de efter vort skøn værdifuldeste salmetekster, der har trængt sig på, og som fortjener at blive taget i brug ved menighedens gudstjenester og de kirkelige handlinger" hedder det i forordet.

Og så er man jo spændt på at se, om '78-tillægget har fundet ting frem af værdi, som vi havde overset eller ikke havde kunnet blive enige om.

Og det har det da. Også når det gælder Aastrup. Af de 26 Aastrup-salmer er der 11, som er nye i forhold til "46 salmer". Gendigtningen af ps.139 (nr.8o5) er blevet en god og stærk forsynssalme, der ikke bygger på den bedrevidende forsynstro, at alt nok alligevel går som det skal, men er en forkyndelse af det, som et menneske trænger til at høre: at Guds hånd holder fast, hvor jeg end kommer hen i mit liv. Eller nr.811: "Det skal forkyndes verden om", bygget over betydningen af navnet Jesus: Gud frelser. En ægte Aastrup-salme om ham, der kom som vor broder og tog vor tørn. Med ham vi er Guds kære børn. Eller den dejlige adventssalme (nr.816) "Hør det Sion", om morgenskæret, der bebuder, at "Han som i det høje bor, kommer til dig i sit kirkeord.". En perle af naturlighed og ligefremhed er nr.838: "Guds rige kommer ikke så, at man kan pege hen derpå". Så enkelt kan det altså siges, hvad Guds rige er, og hvor det er at finde.

Også en Ydre Missions-salme finder man (nr.84o). Og jeg kan godt huske, at vi i "46-salmer"-udvalget drøftede den meget.

Og lad i alle jordens lande
det gode budskab bæres ud,

så folkeslag med fryd må sande
at alt er godt, når du er Gud

Med denne udvidelse af Aastrup-stoffet får vi altså yderligere mulighed for at synge med på Aastrups stramme og redelige og omhyggelige salmetone.

Men ellers er det nok især de endnu nyere og yngre af tidens salmedigtere, man har ønsket at give en chance i dette tillæg. Og her glæder jeg mig især over, at domprovst Johannes Johansen, Helsingør er repræsenteret med ikke mindre end 18 salmer, mod kun 2 i "46 salmer". Johannes Johansens vers går ofte meget lette og næsten viseagtige hen over papiret, fyldt med overraskende billeder. Men ingen skal af denne tilsyneladende lethed lade sig forlede til at tro, at det er letbenede salmer, der strømmer fra hans pen. Tværtimod er det gennemgående træk et menneskes råb om forbarmelse og en ind imellem overstadig fryd over, at Gud har forbarmet sig og i Kristus kaldt mennesket, det vantro og forvirrede, sin bror.

Festligheden og den frodige billedrigdom møder vi måske mest overvældende i hans salme om den letsindige sædemand, "En bondemand går ud at så", nr.823. Den er skrevet som en modsalme til Grundtvigs "En sædemand gik ud at så". Og det er blevet til en lovsang til den guddommeligt letsindige sædemand, som ikke ængstelig spørger efter den gode jord. Nej, "det spirer grønt, hvor han har gået, en ødemark bli'r på hans ord/ til hundredfold, hvor knap er sået". Enkel og poetisk og meget smuk er hans palmesøndagssalme om Den grønne søndag (nr.826).

At Johannes Johansen ikke viger tilbage for det mere tunge stof fremgår af nr.828, som handler om Kristi nedfart til dødsriget. Han drager til helvede for at lede efter sine små. Til verdens ende går han. Og ingen dør går han forbi. - Lige så evangelisk og betaget skriver han om dommedag (nr.836), om os, der spillede dommere og "dømte vor næste i foragt, slog ihjel hans mod og stjal hans glæde", og om ham, der frikender de dømte. - Eller nr.843 "Kom og del din Herres glæde". Og Herrens glæde lever i hans kirke. "Du, som er i verden fremmed,/du er barn i kirke-hjemmet,/ her fik du dit navn;/ selv om du la'e livet øde,/ løber Gud dig glad i møde,/ ta'r dig i sin favn.". Nævnes bør også nadversalmen, nr. 85o "Al jordens fylde har du

skabt". "Din krop blev brudt som dette brød, og blodet flød/ som druesaft i strømme. I druen knust og brudt i brød/ dit hjerte for os banker./ Da du var her, dit rygte lød:/ en frådser og en dranker,/ nu frådser du med kærlighed/ og bryder ned/ vort hovmods skel og skranker.". Bryllupssalmen, nr.854, kan jeg ikke bedømme. Den har jeg et alt for personligt forhold til. Den er bygget over det "Ja tak", som vielsesritualets "Ja" betyder.

Det er godt, at der nu bliver mulighed for at bruge disse salmer. Først så vil vi blive klare over, om de kan tåle den virkeligheds-prøve: at blive slidt på. Om der er styrke og kvalitet i dem. Jeg tror, at de kan tåle sliddet.

En lille undren bliver tilbage: hvad har afholdt udvalget fra at medtage hans måske varmeste og stærkeste salme, den om glædespigen, der salver Kristus? (Fra Rim om Gud) Eller hans tvivlersalmer? "Du, som går gennem de lukkede døre" og "Hvem er dog han", begge fra samlingen Den grønne søndag. Det er ikke så mange steder i vor salmebog, at nogen vover at tale tvivlerens sag som sin egen.

Som det fremgår, er det Aastrup og Johannes Johansen, der sætter deres præg på dette tillæg. Men også andre kommer til orde. Og man har tydeligvis gjort sig megen umage med at finde noget ubrugt stof frem. Nordmanden Svein Ellingsen er repræsenteret med 4 salmer, hvoraf nr.808 er en begravelsessalme, som stilfærdigt og nænsomt fint taler til de efterladte om graven som det sted, hvor vore døde hviler i Guds fred. Højskoleforstander Jens Kr.Krarup har fordansket en anden af Svein Ellingsens salmer. Det er blevet til en - for en gangs skyld - 3-linjet salme om dåben: "Fyldt af glæde over livets under", nr.848.

Og hvad så mere? Jo, Ingemann/Weyses "Gud ske tak og lov", som af en eller anden mærkelig grund aldrig kom ind i salmebogen. Og H.C.Andersens uskyldige "Barn Jesus i en krybbe lå". Den har længe hørt med til julens sange, så det er da godt, at den nu også mere officielt bliver lyst i kuld og køn.Den glider ind på linie med et par oversættelser af de - gennem de sidste år så populære - Christmas Carols. Dermed skabes der lidt mere balance i forhold til de mange tyske julesange. Desværre er det

som om disse engelske tekster lider lidt under oversættelsen. De mister noget af deres naive uskyld og enfoldighed.

Pastor Jørgen Kristensen, Aventoft har bl.a. en oversættelse af en bøhmisk påskehymne fra 15.århundrede. med et solidt omkvæd efter hvert vers:

Halleluja, halleluja halleluja, halleluja
Vi priser dig Kristus,Guds enbårnē søn. (nr.829)

Salmer med Halleluja-omkvæd har vi ikke for mange af. Som epistelsalmer er der god brug for dem. I den forbindelse kan også nævnes nr.831: Charles Wesleys "Herren Kristus opstod i dag", tre 4-linjede vers med Halleluja efter hver linje!

Også pastor Jørgen Michaelsen er repræsenteret med 2 salmer. En udmærket gengivelse af begivenhederne i Nazaret synagoge, da Jesus prædikede for sine bysbørn. "Tit trænger vi ud til/ den yderste kant/ det ord, som er saligt,/ det ord,som er sandt. Men myndigt og sagte/ som morgenens gry/ det tænder sin flamme/ iblandt os på ny.". Også nr.858 "Som vintergrene", en bøn om glæde og frihed til at leve og blive brugt i livet, har en egen selvfølgelig styrke.

Ja, der er selvfølgelig meget mere. Også en del, som forekommer mig ligegyldigt eller direkte byder mig imod. Og om der i alt dette stof virkelig er tale om så mange værdifulde salmetekster, der har trængt sig på, - som det siges i forordet - kan man nok have sine tvivl. Men jeg er også godt klar over, at jeg nok har overset noget. Det skyldes bl.a. at tiden til at lave denne anmeldelse har været meget knap.

Men jeg håber at det fremgår af, hvad jeg fik skrevet, at der er mange vægtige salmer også i dette tillæg, og at det fortjener at blive prøvet og slidt på gennem nogle år. Så vil meget afklare sig.

Børge Roesen.

Anmeldelse af *melodierne i 78-tillægget* vil blive bragt i et kommende nr. af Hymnologiske Meddelelser. red.

INDFØRELSE AF SALMEBOGSTILLÆG I MENIGHEDERNE

Udgivelsen af de to nye salmebogstillæg "46 salmer. Tillæg til Den danske Salmebog", G.E.C.Gad 1976 og "78-tillægget til Den Danske Salmebog", Edition Egtved 1978 vil sikkert i adskillige menigheder rejse dette spørgsmål: hvordan lader et ikke-autoriseret tillæg til salmebogen sig indføre i menigheden?

Af menighedsrådslovens § 25 (Retsregler for menighedsråd s.247) fremgår, at dersom et menighedsråd efter aftale med nogen af kirkens præster ønsker, at der ved de faste gudstjenester, som den pågældende præst leder, skal benyttes andre end de autoriserede salmebøger og salmebogstillæg, må biskoppens tilladelse hertil indhentes. Tilladelsen kan kun gives på den betingelse, at rådet sørger for, at et passende antal salmebøger er til rådighed i kirken.

Den biskoppelige tilladelse til at benytte de to foreliggende tillæg vil det næppe være vanskeligt at få. Vanskeligheden består snarere i at gøre menighedsrådene interesserede i at udvide gudstjenestens salmerepertoire. Det kan være svært nok for præst og organist at indføre noget af det gamle nye fra salmebogen 1953.

En mulig fremgangsmåde for den præst, der er interesseret i at indføre et af de nye tillæg i menigheden, skal her foreslås:

I første omgang beder præsten menighedsrådet om tilladelse til at indføre det ønskede tillæg som klassesæt til konfirmandundervisningen. Der vil blive set med forståelse på det, når præsten begrunder sit ønske med,at børnene også skal synge salmer fra deres egen tid, fordi det vil gøre undervisningen i salmesang mere spændende. Mange menighedsrådsmedlemmer har af en eller anden grund en erindring om eller fornemmelse af, at konfirmandtimer kan tåle adskillige nye stimulanser, førend de er mættet med spænding.

Når børnene har lært nogle af de nye salmer og forældrene ved et forældremøde ligeledes har stiftet bekendtskab med dem, kan det næste skridt være forsøgsgudstjenester, hvor nogle af de nye salmer synges. Eller tematiske salmesangsaftener, hvor der *også* synges nye salmer. Ved disse arrangementer såvel som ved særlige familiegudstjenester og møder i præstegården kan konfirmandstuens klassesæt naturligvis bruges i den første periode. Forhåbent-

lig viser klassesættet sig ikke at slå til og der vil være basis for anskaffelse af endnu flere eksemplarer. Hvis tillægget er værdigt til det, vil menighedsrådets medlemmer på baggrund af de erfaringer, de selv har gjort, når tidens fylde kommer, selv foreslå tillægget indført ved de ordinære gudstjenester. Det lykkeligste må være, når præsten kan tilrettelægge spillets gang således, at det bliver menigheden selv og dens folkevalgte repræsentanter, der tager det endelige initiativ til indførelse af et nyt salmebogstillæg til gudstjenestebrug. Når beslutningen er truffet og det nye tillæg indkøbt i et passende antal, som loven foreskriver, er tiden inde til menighedsmøder, der har det *erklærede* formål, at menigheden lærer sin nye salmebog at kende. Ved sådanne lejligheder vil adskillige nye salmer kunne indsynges, hvorimod det ved de ordinære gudstjenester bør være reglen, at der ikke indføres mere end een ny melodi om måneden. Ved således at fare frem med lempe inden for den ordinære gudstjenestes rammer vil præsten gennem et målbevidst arbejde i og uden for kirkerummet kunne medvirke til, at et nyt salmebogstillæg virkelig bliver til glæde og fornyelse for menigheden.

Jens Lyster

KOMPONISTKONKURRENCEN AFSLUTTET

Som omtalt i Hymn.Medd. nr.2 side 126 udskrev Musikforlaget Egtved sammen med Kirkeligt Centrum tidligere på året en komponistkonkurrence i forbindelse med udgivelsen af det netop nu udkomne "78-tillæg til Den Danske Salmebog".

Ialt 14 tekster skulle forsynes med melodier, der dels skulle bringes enstemmigt i salmebogen, dels i orgelsats i den med salmebogen korresponderende koralbog.

Udvælgelsen af de 14 vindermelodier skulle foretages af et melodiudvalg bestående af Svend Prip, Richard Sennels, Svend-G. Asmussen og Hans-Ulrik Barfoed, og honoreringen var 1ooo kr. pr. vindermelodi.

Foruden i Hymnologiske Meddelelser var konkurrencen kun annonceret i Organistbladet og Komponistbladet.

Da fristen for indsendelse af melodier udløb den 1.september, havde ialt 82 komponister indsendt mere end 5oo melodier.

Vindere blev Henrik Fibiger Nørfelt og Axel Madsen med hver tre melodier, Peter Møller og Flemming Weis med hver to og Svend S.Schultz, Asger Pedersen, Frode Bitsch og Chr. Vestergaard-Pedersen med hver een melodi.

Vindermelodierne optræder alle i "78-tillægget" og i "Koralbog til 78-tillægget", Nørfelt nr.814, 822, 844, Madsen nr.819, 832 og 837, Møller nr. 815 og 843, Weis nr. 804 og 821, Schultz nr. 808, Pedersen nr. 836, Bitsch nr. 816a og Vestergaard-Pedersen nr.816b. Med forlagets tilladelse bringer vi nr. 822 side 187.

Jens Lyster

+ + +
+

K.E.Bugge: GRUNDTVIGS BIBELHISTORISKE SANGE

Festskrift til Roar Skovmand
Årbog for Dansk Skolehistorie 1978. 12.årg. s.36-53. Red. af Ingrid Markussen og Vagn Skovgaard-Petersen. Udg. af Selskabet for Dansk Skolehistorie.

Det er et karakteristisk træk ved de sangbøger, der i disse år udgives til brug i skolen, både Folkeskolen og folkehøjskolen, at de historiske, ikke mindst de bibelhistoriske sange er på vej ud. Den forståelse for sammenhængen mellem fortid og nutid, der tidligere var den selvfølgelige baggrund for undervisningen på alle niveauer, lige fra Folkeskolens første klasse til universiteterne, er i vid udstrækning ved at gå tabt. Hvor man tidligere fornemmede sammenhængen med fortiden, føler man i dag snarere forskellen, sådan som den nostalgiske moderetning netop er et udtryk for den afstand, man føler tilbage til tiden, "før verden gik af lave". Det er derfor interessant at se, hvordan man fra forskellig side viser fornyet interesse for Grundtvigs bibelhistoriske sange. For et par år siden (1976) udgav Dansk Friskoleforening en sangbog, *Dansk Skolesangbog*[4], der lagde hovedvægten på de historiske og bibelhistoriske sange, og i den sidste årgang af *Årbog for Dansk Skolehistorie* (1978) har afdelingsleder på Danmarks Lærerhøjskole, K.E.Bugge skrevet om *Grundtvigs bibelhistoriske sange*. K.E.Bugge, der ikke mindst er kendt for sit store kendskab til Grundtvigs skoletanker - hans disputats fra 1965, *Skolen for Livet*, har undertitlen

"Studier over N.F.S.Grundtvigs pædagogiske tanker" - har været tilskyndet til at skrive sin artikel om Grundtvigs bibelhistoriske sange af deres store kultur- og skolehistoriske betydning, men også af den særlige problematik omkring deres genre og pædagogik.

K.E.Bugge gennemgår først den foreliggende litteratur om Grundtvigs bibelhistoriske sange, dvs. Uffe Hansens artikel fra 1955, Erling Brahms fra 1960 og Thorvald Laursens fra 1962, ligesom han omtaler Karl Baks behandling af emnet i hans bog om *Højskolesangbogens historie* fra 1977. Grundlæggende har Uffe Hansens artikel været med dens påvisning af, hvordan Grundtvig i forordet til "Deilig er den Himmel blaa" fra 1811 skitserer en plan til en genoplivelse og videreførelse af den bibelhistoriske sang, som derefter med større og mindre afbrydelse blev ført ud i livet i løbet af de efterfølgende næsten 60 år, indtil Grundtvig 1870 udsendte 2.udgave af Sang-Værkets andet bind. K.E.Bugge mener dog ikke, at denne opfattelse kan opretholdes. Forordet og digtet fra 1811 hørte ikke oprindeligt sammen. Digtet er en bibelhistorisk sang for børn, hvorimod forordet omtaler et langt mere omfattende projekt, der imidlertid snart blev opgivet. Hovedsigtet med 1811-forordet var at give en kritik af den på det tidspunkt 13 år gamle *Evangelisk-kristelig Psalmebog*, der efter Grundtvigs opfattelse havde fortrængt de historiske salmer og erstattet dem med dogmatiske og moralske, der ikke på samme måde som de historiske har en etisk folkeopdragende virkning. Først i slutningen af 1820-erne gik Grundtvig for alvor videre med projektet fra 1811. Det skete i forbindelse med udgivelsen af 2.-udgaven af *En liden Bibel-Krønike* (1828), i hvis forord han stiller en bibelsk rimkrønike for børn i udsigt. Efter at have ladet nogle "Studier til en bibelsk Rim-Krønike" trykke i *Theologisk Maanedsskrift* samme år, lod Grundtvig imidlertid sagen ligge, dels fordi opgaven forekom ham sværere, end han havde regnet med, dels fordi den personlige tilskyndelse faldt bort,efterhånden som han lod huslærere overtage undervisningen af sine sønner. Ganske vist hjalp Grundtvig en af disse huslærere,L.C. Hagen med at udgive dennes *Historiske Psalmer og Riim til Børne-Lærdom* et par år efter, i 1832, men han arbejdede ikke selv videre med sagen, før han igen fik personlig tilskyndelse til det.

Det skete, da han 1838 blev knyttet til prinsesse Caroline Amalies Asyl, hvor de bibelhistoriske sange blev flittigt brugt, og da han året efter skulde forberede sine sønner til deres konfirmation. Resultatet af den fornyede interesse for den bibelhistoriske sang blev de hæfter af 2.bind af Sang-Værket, *Sang-Værk til Den Danske Kirke-Skole*, der kom i årene efter. Allerede kort efter sønnernes konfirmation svigtede interessen dog og kom først igen i forbindelse med datteren Metas konfirmationsforberedelse 1842-1843. Herefter manglede den personlige tilskyndelse til og dermed interessen for en systematisk beskæftigelse med bibelhistoriske sange for børn. Der kom ganske vist nogle sangbøger, der samlede, hvad der forelå af bibelhistoriske sange fra Grundtvigs hånd, Men de, og det drejer sig især om P.O.Boisens sangbog fra 1853 og 2.udg. af Sang-Værkets 2.bind fra 187o, udkom ligesom Hagens sangbog fra 1832 ikke på Grundtvigs, men på andres initiativ.

Om de bibelhistoriske sanges genre påviser K.E.Bugge, at de som forudsætning har den skelnen mellem tro og anskuelse, kristeligt og menneskeligt, kirke og skole, som Grundtvig anvendte fra begyndelsen af 183o-erne, og som går igen i titlerne på Sang-Værkets to første bind. De bibelhistoriske sange er skolesange og rummer som sådanne i modsætning til de egentlige salmer "ikke nogen specifik kristen forkyndelse, men har et almenmenneskeligt indhold af historisk - eventuelt etisk - art". Med henblik på sangenes pædagogik gør K.E.Bugge opmærksom på, at Grundtvig først ønskede at lette tilegnelsen af de bibelske beretninger ved at genfortælle dem i letfattelige rim, men at han senere, fra 183o-erne og fremefter, opfattede de bibelhistoriske digte ikke som rim, men som sangtekster. Den pædagogiske metode er først og fremmest fortællingen. Der er således tale om "en didaktisk arbejdsform, der udspringer af selve det faglige indhold. Bibelhistorien er i sig selv fortælling." K.E.Bugge noterer sig iøvrigt Grundtvigs vilje til at gå ind på barnets forudsætninger, idet han i modsætning til megen senere religionspædagogik søgte at understrege lighederne og ikke forskellene mellem dengang og nu. Til sangenes pædagogik hører endvidere en udstrakt brug af ordsprogsagtige og folkelige udtryk.

K.E.Bugge slutter sin artikel med at understrege, at "først som sidst bør man dog bemærke sangenes koncentration om et hi-

storisk hændelsesforløb. De bibelhistoriske sange er blevet til ud fra den overbevisning,at kendskab til begivenheder, der har udfoldet sig i tidens kronologiske dimension, har afgørende betydning for forståelsen af, hvad menneskeliv og kristendom er. De bibelhistoriske sange er således udtryk for en pædagogik, der tilsigter at skabe struktur og sammenhæng i en verden, der trues af opløsning og rodløshed."

Grundtvigs bibelhistoriske sange har haft overordentlig stor betydning for såvel dansk kirke- som folkeliv. De har været kendt og sunget af alle, ligesom de lige siden deres fremkomst for næsten 15o år siden har tjent og tjener som forbillede for en lang række gendigtninger af bibelhistorien både fra det Gamle og fra det Nye Testamente. Det er derfor ikke alene af skolehistorisk interesse at se dem i deres historiske og pædagogiske sammenhæng, sådan som K.E.Bugge gør det i sin artikel. K.E.Bugges fremstilling af sangenes tilblivelseshistorie virker overbevisende, ligesom hans karakteristik af deres genre og pædagogik er rammende. Alt i alt danner artiklen et frugtbart udgangspunkt for fremtidig forskning omkring Grundtvigs bibelhistoriske sange.

P B C

+
+ +
+

TIL KIRKEBLADSREDAKTØRER

Som bekendt indeholder kirkeblade ofte salmetekster. Det er en god måde at udbrede nye salmer på. Og hvorfor ikke lidt hyppigere bringe *både* salmernes tekst *og* melodi?

Imidlertid bør man forinden have indhentet forfatterens og komponistens eller forlagets tilladelse til at aftrykke en ny salme. For beskyttede melodiers vedkommende (dvs. melodier, hvor komponisten endnu lever eller ikke har været død i 5o år) kan der muligvis blive tale om, at forlaget på komponistens vegne kræver en mindre afgift (sandsynligvis i størrelsesordenen 25 - 1oo kr afhængigt af kirkebladets oplagsstørrelse). Forlaget kan også betinge sig, at det af kirkebladet fremgår, fra hvilken publikation den pågældende tekst eller melodi er taget. Derved får forlaget lidt reklame og kirkebladsredaktø-

ren en lejlighed til at pege på eventuelle udgivelser, der fortjener opmærksomhed.

Ved henvendelse til forfatteren skal kirkebladsredaktøren først og fremmest sikre sig, at han ligger inde med den *rigtige* version af salmen. Der vil fra forfatterens side næppe blive stillet økonomiske krav.

Den aktuelle anledning til denne notits er en henvendelse til redaktionen fra et af Salmehistorisk Selskabs medlemmer, pastor Jørgen Kristensen, Aventoft. Han udtrykker sin ærgrelse over, at hans salme om Vintræet dukker op i kirkeblade rundt om i landet med netop den trykfejl, som salmen har fået i Hymnologiske Meddelelser 1976 side 15o. Vi har bragt en rettelse i årgang 1977 side 58, men den er næppe blevet bemærket. Desuden nævner den pågældende forfatter, at han har forbedret vintræssalmens 2.strofe og gerne vil, at denne nye version bliver benyttet ved fremtidige optryk i kirkeblade og deslige.

Det er et tilfælde som dette, der viser det nyttige i at tage en personlig kontakt til forfatterne, inden deres produkter bliver kastet for kirkebladslæserne. Skulle der være problemer med at finde fornødne adresser, vil jeg gerne yde bistand i det omfang, jeg formår. Henvendelser herom bedes vedlagt en frankeret svarkuvert.

Jens Lyster.

FORFATTERNES ADRESSER

Pastor P.Balslev Clausen, se bagomslaget

Domprovst Johannes Johansen, I.L.Tvedesvej 12, 3ooo Helsingør

Sognepræst Jens Lyster, se bagomslaget

Sognepræst Jørgen Michaelsen, Øster Alling, 8963 Auning

Organist Henrik Fibiger Nørfelt, Korsgårdsvej 16, 292o Charlottenlund

Universitetslektor Jørgen Pedersen, Skovvej 6, Birkede, 413o Viby Sj.

Domprovst Børge Roesen, Skolegade 6, Ravsted, 6372 Bylderup Bov

Lektor,mag.art. Chr.Vestergaard-Pedersen,Køgemestervej 1o, 34oo Hillerød.

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER ÅRGANG 1978

INDHOLDSOVERSIGT.

Artikler.

Albertsen, Leif Ludwig: Forsvar for digteren Birgitte Boye 11-29

Björkman, Ulf: Psalmboksrevision i Sverige 172-177

Bruun, Niels W.: Omkring Morten Børups majvise 69-87

Clausen, Peter Balslev: Ental og flertal - et problem for salmebogsudgivere 96-114

Grubb, Johannes: Qvide skal vinde... Nogle Kingo-linier med tekniske Problemer 34-46

Hansson, Karl-Johan: Psalmboksrevision i Finland 47-52

Haavik, Åge: Salmebokrevisjonen i Norge 88-95

Madsen, Karen: Rationalistisk og restaurativ salmepolitik i Tyskland før og efter 18oo 133-171

Noack, Bent: Tegnsætningen i nr.757 i "46 salmer" 29-33

Pedersen, Jørgen: Den latinske hymne i tusind år 192-227

Nye salmer, sange og melodier.

Bjerborg, Walter (tekst: Du fylder mig med glæde) 7

" " (tekst: Bethesda-søjlernes buegange) 132

Duun-Christensen, Tage: Høstaften 13o

Ellingsen, Svein: Mit liv er mit (mel.Roland Forsberg) 1

" " : Fyldt af glæde (mel.Egil Hovland) 2-3

" " : Nu er livet gemt hos Gud (mel. Elisabet Wentz-Janacek) 66-67

Hovland, Egil (tekst:Guds søn har været her) 4-5

Johansen, Johannes: Morgensalme 127

" " : Bryllupssalme (mel.H.J.Gauntlett) 128-129

" " : Julesalme (mel. John F.Wade) 188-189

Lissner,Holger: Du fylder mig med glæde(mel.Egil Hovland) 6

Melin, Margareta: Vi sætter os i ringen (mel.Lars Åke Lundberg) 64-65

Nielsen, Edwin (tekst: Du fylder mig med glæde) 7

Noe-Nygaard,Helge: Glæd jer 63

Nørfelt, Henrik Fibiger (tekst: Velkommen de Jesus i Nazaret bød) 187

Skeie, Eyvind: Og det er dommens dag (mel.Trond Kverno) 8-9

" " : Denne sang er ingen hymne (mel.Trond Kverno) 1o

Vestergaard,S.T. (overs.) Jesus, du min glæde 68
" " (tekst:Nu er livet gemt hos Gud) 131
Vestergaard-Pedersen,Chr. (tekst:Gør dig nu rede, kristenhed) 19o-191

Anmeldelser.

Arvastson,A.:Svensk psalm genom tiderna (J.L) 184-185
Bugge,K.E.:Grundtvigs bibelhistoriske sange (særtr.) (PBC) 235-238
Ertner,J.:Peter Rørdam (art.række) (PBC) 52-55
Hansen,Uffe: (i:Grundtvig-Studier,1975) (PBC) 56-57
Larsen, Emil: Der bor en længsel (NKA) 181-182
Mogensen,Kaj: Vi arbejder med salmer (Højgård) 182-184
1969 års psalmkommitté (Jens Lyster) 12o-125
78-tillægget til Den Danske Salmebog (Børge Roesen) 228-232
Thodberg, Chr.: (i:Grundtvig-Studier,1975) (PBC) 55-56
Vi sætter os i ringen (Lisbet Müller/Ingolf Olsen) 114-119

Referater.

Konference i Båstad (Jens Lyster) 57-6o
Dansk Kirkesangs Sommermøde (Johannes Grubb) 178-181

Mindre notitser 6o-61,126,233-34,234-35,238-39

Rettelse 126

Redaktionelt

Redaktionelt ved J.L. 62
" " j.h./Højgård 126,186,242

Forfatternes adresser 61,126,186,239

Forside Susanne Fabritius de Tengnagel

Vignet Peter Kannik Christensen

(Noder ved Anne Lyster s.1,2,8,1o,64-67,128,131,132,188,19o-91; ved Egil Hovland s.4-6; ved Henrik Nørfelt s.187. - Hæfte 1 er renskrevet af Jens Lyster, hæfte 2,3 og 4 af Jens Højgård, undtagen artiklen af Karen Madsen i hæfte 3, som er renskrevet ved Karen Madsens egen foranstaltning).

Højgård

REDAKTIONELT

Som man måske har bemærket optræder Henrik Fibiger Nørfelts navn et par gange i dette nummer; Nørfelt er en af vinderne i komponistkonkurrencen, som blev udskrevet i forbindelse med udgivelsen af 78-tillægget til Den Danske Salmebog (nærmere omtalt s.228 ff), og på hæftets første side bringer vi en af hans vindermelodier. Af profession er Nørfelt organist og ansat ved Skovshoved kirke. Fra og med dette nummer er han desuden tilknyttet Hymnologiske Meddelelsers redaktion, hvor han vil stå for den direkte musikalske del af stoffet. Vi byder Nørfelt velkommen og håber at både han og abonnenterne vil få glæde af arbejdet. - Hans adresse er: Korsgårdsvej 16, 292o Charlottenlund. Tlf. ol 63 23 8o.

I dette hæfte, som er årgangens sidste, er der indlagt et girokort til brug for fornyelse af abonnement. Efter beskedne forhøjelser to år i træk er det muligt for *1979* at holde prisen uændret på *4o.- d.kr.* Men vi må alligevel anmode om, at abonnementet bliver indbetalt snarest belejligt.

j.h.

Kvartalsskriftet

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt i 4 numre á 40-50 sider.

Udgives af Salmehistorisk Selskab
København Universitet
Institut for Kirkehistorie
Købmagergade 44-46
DK-1150 København K

Abonnement tegnes ved indsendelse af 4o kr for årg.1978 til

giro nr. 2 20 11 19 , Salmehistorisk Selskab, kassereren, Ahlmanns Allé 10, DK-2900 Hellerup.

Restoplag af ældre årgange ved indbetaling på samme giro nr.

pr. årgang 3o.- kr. årgang 1977 35.-kr.

(1.årgang 1972 udsolgt)

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Sognepræst Jens Lyster, formand.

Professor Niels Knud Andersen, næstformand.

Sognepræst Jens Højgård, sekretær.

Pastor Peter Balslev Clausen, kasserer.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Ansv.red. sognepræst Jens Lyster
Odden præstegård, 4583 Sjællands Odde. Tlf: 03 42 62 96

Professor dr. theol. Niels Knud Andersen
Engvej 31, 2960 Rungsted Kyst. Tlf: 02 86 37 72

Pastor Peter Balslev Clausen
Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup Tlf: 01 62 79 27

Sognepræst Jens Højgård
Enderslev præstegård, 4652 Hårlev. Tlf: 03 68 52 44

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:

Provst teol dr. Allan Arvastson
Universitetslektor,mag.art. Skirne Helg Bruland
Pastor Helge Dahn
Biskop Johs.W.Jacobsen
Universitetslektor,cand.theol. Jørgen I.Jensen
Professor,dr.theol. Theodor Jørgensen
Professor,dr.phil. Jens Peter Larsen
Pastor Anders Malling
Seminarielektor,cand.theol. Kaj Mogensen
Pastor Jørgen Schultz
Sognepræst Erik Norman Svendsen
Professor,dr.phil. Christian Thodberg

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse og fra Statens humanistiske Forskningsråd.